

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

RIMANTĖ RUDĖNAITĖ

(Baudžiamoji teisė ir kriminologija, BTKmns1-01)

**BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ NETEISĖTĄ
INFORMACIJOS APIE PRIVATŲ ASMENS GYVENIMĄ
RINKIMĄ, ATSKLEIDIMĄ AR PANAUDOJIMĄ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Prof. dr. Oleg Fedosiuk

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMAS	6
1.1. Asmens privataus gyvenimo samprata.	6
1.2. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumas.	8
1.3. Privataus asmens gyvenimo neliečiamumo ribojimo atvejai.	11
1.4. Viešo asmens privataus gyvenimo ribos.....	12
2. NETEISĖTAS INFORMACIJOS APIE PRIVATŲ ASMENS GYVENIMĄ RINKIMO, ATSKLEIDIMO, PANAUDOJIMO BAUDŽIAMOJI TEISINĖ CHARAKTERISTIKA	16
2.1. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas.....	17
2.2. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas objektyvieji požymiai	18
(BK 167 str.)	18
2.3. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas subjektyvieji požymiai.	28
3. NETEISĖTAS INFORMACIJOS APIE ASMENS PRIVATŲ GYVENIMĄ ATSKLEIDIMAS AR PANAUDOJIMAS	31
3.1. Neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas objektyvieji požymiai.....	31
3.2. Subjektyvieji neteisėtos informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo požymiai.....	39
3.3. Privatus kaltinimas – pažeistos teisės į asmens privatų gyvenimą gynimo forma.	40
IŠVADOS	42
LITERATŪROS SĄRAŠAS	44
SANTRAUKA	50
SUMMARY	51

IVADAS

Temos aktualumas. Šiame technologijų amžiuje vis sunkiau užtikrinti savo privataus gyvenimo apsaugą. Susiduriama su atvejais, kuomet konfidenciali, asmeninė informacija yra pavišinama be asmens sutikimo, žinios. Kiekvienas individas nori jaustis saugus aplinkoje, kurioje gyvena. Ir atvejai, kuomet yra pavišinama tam tikra informacija, asmeniui suteikia diskomforto, nesaugumo jausmą. Todėl kiekviena valstybė turi atkreipti didelę dėmesį į asmens privataus gyvenimo apsaugą, privalo tiksliai ir tinkamai reglamentuoti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, nustatyti atitinkamą atsakomybę už tokius pažeidimus. Išanalizavus teismų praktiką galima teigti, jog žmonės retai renkasi savo pažeistų teisių gynimą baudžiamąja tvarka.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 str. įtvirtinta imperatyvi norma, jog žmogaus privatus gyvenimas yra neliečiamas.¹ Minėto straipsnio 4 d. aptariamas privataus gyvenimo apsaugos mechanizmas: įstatymas ir teismai saugo, kad nieks nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsanimosi į jo garbę ir orumą.² Kaip matyti asmens privataus gyvenimo apsauga ir neliečiamumas įtvirtintas ir svarbiausiame valstybės teisės akte – Konstitucijoje. Teisė į privatų asmens gyvenimą reglamentuojama ir tarptautiniu lygmeniu: Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje bei Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte. Matyti, jog šis institutas yra svarbus ir išplėtotas ne tik valstybiniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Asmens privataus gyvenimo teisės sampratą, jos užtikrinimą bei ribojimą plačiai tyrinėjo D. Warrenas, L. D. Brandeisas, A. R. Miller, C. Fried, H. Gross, A. Westin. Būtina paminėti ir Lietuvos mokslininkus, kurie tyrinėjo šią sritį: E. Žiobienė, kuri analizavo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą privataus gyvenimo apsaugą, bei informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačiuosius asmenis skirtumus, šia tema yra pasisakęs ir G. Švedas. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo klausimus tarptautinės ir nacionalinės teisės žmogaus teisių apsaugos rėmuose nagrinėjo K. Čilinskas ir D. Jočienė. Asmens privataus gyvenimo apsaugą baudžiamojo kodekso rėmuose nagrinėjo A. Panomarionas, G. Goda, O. Fedosiukas ir kt.

Lietuva, neatsilikdama nuo likusio pasaulio, yra įtvirtinusi privataus gyvenimo neliečiamumą Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau BK), XXIV skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“, šio skyriaus 167 – 168 str. aptariama baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, atskleidimą bei panaudojimą. Paminėtina, jog privataus gyvenimo neliečiamumas nėra absoliuti teisė, minėtame Konstitucijos straipsnyje sakoma, jog informacija apie privatų asmens gyvenimą

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės Žinios. 1992, Nr. 31-1014.

² Ten pat.

gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Todėl iškyla problema, kada informacijos apie asmens privatą gyvenimą rinkimas yra teisėtas ir galimas, o kada ne. Kadangi tai sritis, kuri jautriai paliečia žmogų, daro įtaką jo asmenybei bei gali padaryti neatitaisomos bereikalingos žalos. Svarbu paminėti, jog priklausomai nuo žmogaus užimamų pareigų, jo socialinio statuso visuomenėje, galimi ir skirtingi kišimosi į privatą gyvenimą mastai. Kita problema, jog nesant aiškaus reglamentavimo ir pakankamai teisminės praktikos, asmenys pasikėsinę ar pažeidę kito individo privataus gyvenimo neliečiamumą lieka nenubausti.

Tyrimo objektas yra nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, apimantys neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą, atskleidimą bei panaudojimą.

Tyrimo dalykas yra neteisėtas informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimo, bei neteisėtas informacijos apie asmens privatą gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo normų sudėtis, objektyvieji ir subjektyvieji nusikalstamų veikų požymiai šių normų taikymas teismų praktikoje.

Darbo tikslas yra išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės kilimo pagrindus, momentą, nuo kurio laikoma, jog surinkta ar atskleista informacija yra privataus asmens gyvenimo pažeidimas, atskleisti probleminius šių normų aspektus, pateikti šių problemų sprendimo būdus. Siekiant pasiekti užsibrėžtą tikslą, darbo uždaviniai yra:

1. Išsiaiškinti asmens privataus gyvenimo sampratą.
2. Aptarti asmens privataus gyvenimo neliečiamumo santykį su jo ribojimu.
3. Remiantis Lietuvos teismų suformuluota praktika išanalizuoti LR BK 167 str., 168 str. įtvirtintų veikų baudžiamąją teisinę charakteristiką
4. Pateikti pasiūlymus, rekomendacijas efektyvesniam asmens privataus gyvenimo neliečiamumui garantuoti.

Siekiant visapusiškai atskleisti ir išanalizuoti nagrinėjamą temą darbe buvo taikomi įvairūs tyrimo metodai. Siekiant įgyvendinti iškeltus uždavinius darbe taikoma literatūros šaltinių ir teisės norminių aktų analizė, lyginamosios analizės, duomenų sisteminimo ir apibendrinimo metodai.

- Literatūros ir tiesės normų aktų analizės metodas naudojamas siekiant išanalizuoti ir aptarti nagrinėjamos temos iširtumą Lietuvos ir užsienio autorių darbuose, taip pat nuosekliai iširti ir apibendrinti baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, praktinį taikymą, jo efektyvumą bei problematiškumą žmogaus teisių apsaugos kontekste.
- Duomenų apibendrinimo ir sisteminimo metodas taikomas siekiant išskirti baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, kriminalizavimo ir teisinio reglamentavimo problemas.

Magistrinio darbo pagrindas – tarptautiniai teisės aktai bei Lietuvos įstatymai, jų oficialūs išaiškinimai, Lietuvos teismų praktika, baudžiamosios teisės bei kitų teisės šakų mokslinė literatūra.

1. ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMAS

1.1. Asmens privataus gyvenimo samprata.

Lietuvos teisės aktuose asmens teisė į privatų gyvenimą įtvirtinta tik atgavus nepriklausomybę, Konstitucijos 22 str. įtvirtinta nuostata, jog privatus asmens gyvenimas yra neliečiamas. Minėtame straipsnyje neišsiplečiama ir nurodoma, jog asmens privačiu gyvenimu yra laikoma: asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas, asmeninis ir šeimyninis gyvenimas, garbė ir orumas. Tačiau visoje Konstitucijoje galime surasti normas, kurios skirtos asmens privataus gyvenimo apsaugai: 21 str. asmens neliečiamumas ir pagarba jo orumui, 24 str. būsto neliečiamumas, 26 str. minties, tikėjimo ir sąžinės laisvės nevaržymas³ ir kt.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra pasisakęs, jog privatus žmogaus gyvenimas yra individo asmeninis gyvenimas: gyvenimo būdas, šeimyninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais asmenimis, individo pažiūros, įsitikinimai įpročiai, jo fizinė bei psichologinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt.⁴ Ankstesniame nutarime Teismas prie privataus asmens gyvenimo priskyrė: reputacijos neliečiamumą, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti konfidencialią informaciją ir t. t.⁵ Kaip matyti nei Konstitucijoje, nei jos vėlesniame aiškinime griežtai neapibrėžiama, kas turi būti laikoma privačiu asmens gyvenimu, kiekvienu atveju, turi būti atsižvelgiama į aplinkybes ir svarbiausia turi būti įvertinama, ar tam tikra informacija yra sietina išskirtinai su individu, jo asmeniu.

Kalbant apie asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, svarbia tampa sąvokų „privatus“ ir „privatumas“ analizė bei suvokimas šiuolaikinės teisės doktrinoje ir taikymo praktikoje. Teigtina, kad kaip svarbia šiuo klausymu laikytina JAV, valstybės, kurios teisės teoretikai ir praktikai bene anksčiausiai pradėjo analizuoti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisinės apsaugos problemas, Aukščiausiojo teismo išdėstyta koncepcija, pagal kurią teisė į privatumą apibrėžiama kaip „asmens privataus gyvenimo kontroliavimas“.⁶ Tai reiškia, kad toje srityje asmuo veikia taip, kaip jam atrodo geriausiai ir į ją negali kištis niekas, kas neturi tam teisėto pagrindo. A. R. Miller, C. Fried, H. Gross privatumą suvokia ir aiškina kaip jėgos formą, suteikiančią galimybę kontroliuoti informacijos apie save sklaidą. Alan Westin teisę į privatumą aiškina kaip individų, grupių arba institucijų teisę patiems nuspręsti, kada, kaip ir

³ Ten pat.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataiso darbų kodekso 41 str. 1 d. (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2003 m. kovo 24 d., byla Nr. 3/01.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 str. ir 14 str. 3 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2002 m. spalio 23 d.

⁶ Žiobienė E. Privatumo teisės doktrinas kaita JAV// Jurisprudencija, 2002, T. 32(24), p. 33.

kokios apimties asmeninė informacija gali būti perduota kitiems.⁷ Šie mokslininkai privatu gyvenimą supranta kaip sritį, kurioje asmuo veikia vadovaudamasis savo įsitikinimais, pats sprenddamas, kokią informaciją viešinti, o kokios - ne.

Asmens privataus gyvenimo samprata nacionaliniu lygmeniu yra reglamentuojama ir kituose teisės aktų hierarchijoje žemesnėje vietoje esančiuose dokumentuose: kodeksuose, įstatymuose, poįstatyminiuose teisės aktuose.

Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso (toliau- CK) 1.114 str. 1 d. asmens privatus gyvenimas priskiriamas prie asmeninių neturtinių teisių, kurios detalizuojamos CK 2.23 str. Šio straipsnio 1 dalyje atkartojama Konstitucijoje įtvirtinta taisyklė, jog fizinio asmens privatus gyvenimas neliečiamas. Straipsnio 2 dalyje detalizuojama, kas yra laikoma privačiu asmens gyvenimu: asmens gyvenamosios ar kitokios patalpos; aptverta privati teritorija; neteisėtas asmens stebėjimas; neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas; asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokių ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas; duomenys apie asmens būklę.⁸ CK praplečia Konstitucijoje įtvirtintą asmens privataus gyvenimo sampratą.

Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 1 str. 45 d. privatus gyvenimas apibrėžiamas kaip:

- asmeninis žmogaus, jo šeimos gyvenimas;
- gyvenamoji aplinka, kurią sudaro fizinio asmens gyvenamoji patalpa, jai priklausanti privati teritorija ir kitos privačios patalpos, kurias fizinis asmuo naudoja savo ūkinei, komercinei ar profesinei veiklai;
- fizinio asmens psichinė ir fizinė neliečiamybė;
- garbė ir reputacija;
- slapti asmeniniai faktai, fizinio asmens fotonuotraukos ar kiti atvaizdai;
- informacija apie fizinio asmens sveikatą, privatus susirašinėjimas ar kitoks ryšio palaikymas;
- fizinio asmens pažiūros, įsitikinimai, įpročiai;
- kiti duomenys, kuriuos galima naudoti tik jam sutikus.⁹

Įstatyme dar labiau išplečiama privataus gyvenimo sąvoka, į ją įtraukiamos tokios gyvenimo sritys, kaip sveikata, garbė ir reputacija. Todėl siekiant atskleisti ir išsiaiškinti asmens privataus gyvenimo sąvokos reikšmę būtina vertinti teisės aktų visumą.

⁷ Ten pat.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, redakcija aktuali 2012-09-01// Valstybės žinios. 2012-06-19 Nr. VIII-1864.

⁹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas// Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos Phare dvynių projekto metu parengta ataskaita „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“, kurioje taip pat bandyta atskleisti asmens privataus gyvenimo sąvoką, jų manymu asmens teisė į privatumą reiškia tokios informacijos kaip: vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas, telefono numeris, elektroninio pašto adresas, žmogaus atvaizdas, sveikata, finansinė padėtis, socialinis statusas, šeimyninis gyvenimas, darbo aplinka, religiniai įsitikinimai, etninė kilmė, lytinis gyvenimas, apsauga.¹⁰ Šis apibrėžimas atkartoja minėtuose įstatymuose nurodytas sritis, įeinančias į asmens privatų gyvenimą.

Nors apibrėžti teisės į privatų gyvenimą definiciją dėl jos nuolatinės kaitos ir besivystančių formų yra sudėtinga ir praktiškai neįmanoma, daugelis autorių ir teismų yra pastebėję, kad tokios būtinybės ir nėra.¹¹ Tačiau galima daryti išvadą, jog privatus asmens gyvenimas, tai informacija apie žmogaus neviešą, asmeninį gyvenimą, jo asmeninę aplinką, šeimą. Privatus gyvenimas, tai terpė, aplinka, kur žmogus gali jaustis saugiai ir pats rinktis, kokią informaciją viešinti, taip pat nevaržomai ir pagrįstai tikėtis, kad ši jo teisė bei vertybė bus apsaugota, o pažeidimo atveju, bus imtasi visų teisinių priemonių jai apginti.

1.2. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumas.

Išsiaiškinus, kokios gyvenimo sritys yra laikomos privačiu asmens gyvenimu būtina aptarti šių sričių neliečiamumą, apsaugą. Asmens privataus gyvenimo apsaugą reglamentuoja tiek tarptautiniai teisės aktai, tiek nacionaliniai. Galima daryti išvadą, jog šios teisės apsauga yra svarbi ir tarptautiniu lygmeniu.

Europos Sąjungos lygmeniu būtina paminėti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, jos 7 straipsnyje įtvirtinta bendroji norma, jog kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas.¹² Ši norma atkartoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintą nuostatą. Tai gi svarbiausiose Europos Sąjungos teisės aktuose, įtvirtinančiuose ir ginančiuose asmens teises, yra skiriamas didelis dėmesys asmens privačiam gyvenimui, jo neliečiamumo įtvirtinimui.

Pasauliniu lygmeniu asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra įtvirtintas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtoje Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, 12 str.: niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsintis į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba

¹⁰ Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Phare dvynių projektas „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“, Vilnius, 2005.

¹¹ Pvz. EŽTT 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Niemietz v. Germany (Nr. 13710/88).

¹² Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2007-12-07, Nr.(2007/C 303/01).

kėsinimosi.¹³ Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte ši norma yra atkartojama. Kaip matyti, Europos Sąjungos teisės aktuose privataus asmens gyvenimo samprata ir neliečiamumas aptariami labai glaustai, lakoniškai. Išeinant už Europos Sąjungos ribų matome, kad bandoma šiek tiek praplėsti šią sampratą, tačiau ji išlaiko bendrosios nuostatos rėmus.

Nacionaliniu lygmeniu asmens privataus gyvenimo neliečiamumas pirmiausiai yra įtvirtintas svarbiausiame Lietuvos Respublikos teisės akte - Konstitucijoje. Kaip minėta Konstitucijos 22 str. įtvirtinta bendra taisyklė, jog žmogaus privatus gyvenimas yra neliečiamas.¹⁴ Visi kiti šalies teisės aktai remiasi ir plėtoja šią normą.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) III skyriuje - proceso dalyvių teisių užtikrinimas – įtvirtinamas asmens privataus gyvenimo gerbimas ir neliečiamumas atliekant procesinius veiksmus, kitaip nei paminėtuose tarptautiniuose teisės aktuose, čia yra išplečiamos sritys, kurios yra laikomos privačiomis iki: susirašinėjimo, telefoninių pokalbių, telegrafo pranešimų ir kitokio susižinojimo slaptumo.¹⁵ Paminėtina, jog tai yra bendrosios nuostatos ir pareigūnai atlikdami tam tikrus procesinius veiksmus turi jomis vadovautis.

Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (toliau CPK) 10 str. 2 d. numatyta, jog teismas turi skirti uždara teismo posėdį, jeigu reikia apsaugoti žmogaus asmens, jo privataus gyvenimo ir nuosavybės slaptumą, informacijos apie žmogaus sveikatą konfidencialumą.¹⁶ Tokia pati nuostata įtvirtinta ir LR BPK. To paties teisės akto 220 str. 2 d. įtvirtintas imperatyvas, jog nuotraukų, vaizdo ar garso įrašų, kuriuose užfiksuotas privatus asmens gyvenimas, parodymas ar paskelbimas viešame teismo posėdyje leidžiamas tik to asmens sutikimu, o kitais atvejais – tik uždarame teismo posėdyje.¹⁷ Paminėtina, kad Administracinių teisių pažeidimų kodekse taip pat yra užsimenama apie privataus gyvenimo neliečiamumą: 214 (14) str. įtvirtinta apsauga nuo neteisėto asmens duomenų tvarkymo, 214 (16) str. už duomenų subjektų teisių pažeidimą, 214 (23) str. numatyta administracinė atsakomybė už neteisėtą asmens duomenų tvarkymą ir privatumo apsaugos pažeidimą elektroninių ryšių srityje.¹⁸ Tačiau šiame teisės akte nėra konkretizuojama, kokios asmens gyvenimo sritys turi būti laikomos ir suprantamos kaip privačios.

BK XXIV skyrius skiriamas nusikaltimams asmens privačiam gyvenimui, šis skyrius vėliau bus aptartas plačiau. Bene daugiausiai dėmesio asmens privataus gyvenimo neliečiamumui yra skiriama Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. LR CK asmens privatus gyvenimas

¹³ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija// Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1993.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės Žinios. 1992, Nr. 31-1014.

¹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002-03-14, Nr. IX-785.

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340, redakcija aktuali 2012-12-31// Valstybės žinios, 2012-12-20, Nr. IX-74377.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimų kodeksas// Valstybės Žinios. 1985, Nr. 1-1, redakcija aktuali 2012-11-15// Valstybės žinios, 2012-11-06, Nr. 1-1.

priskiriamas prie asmens neturtinių teisių ir vertybių, ši vertybė konkretinama CK 2.23 str., pirmiausiai įtvirtinama dažname teisės akte sutinkama nuostata, jog asmens privatus gyvenimas yra neliečiamas.¹⁹ Toliau vardijama, kokios asmens gyvenimo sritys yra neliečiamos: neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias ir kitokias patalpas, aptvertą privačią teritoriją, neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką bei kitokie neteisėti veiksmai.²⁰ Kaip matyti šis sąrašas nėra baigtinis. CK asmens privataus gyvenimo neliečiamumas numatytas ir 6.736 str.

Anksčiau minėtame Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme ne tik pateikiama asmens privataus gyvenimo sąvoka, bet ir įtvirtinamas jo neliečiamumas, 14 str. nustatyta taisyklė, jog rengiant ir platinant viešąją informaciją, privaloma užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą.²¹ Dar vienas svarbus įstatymas, susijęs su asmens privataus gyvenimo neliečiamumu, yra Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas, tačiau jame įtvirtintos taisyklės, kaip turi būti elgiamasi, kai dėl pateisinamų priežasčių yra siekiama gauti informaciją apie privatų asmens gyvenimą, tuo pačiu šis įstatymas saugo asmenį nuo netinkamo tokių teisių įgyvendinimo, šiurkštaus ir betikslio asmens privataus gyvenimo pažeidimo. Taip pat paminėtinas Asmens duomenų tvarkomų vykdant policijos ir teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, teisinės apsaugos įstatymas. Rengėjai šio įstatymo tikslą įvardija taip: užtikrinti fizinių asmenų pagrindinių teisių, ypač teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ir teisės į asmens duomenų apsaugą, apsaugą tvarkant asmens duomenis vykdant policijos ir teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose.²² Taip pat reiktų paminėti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą bei kitus, kuriuose aptariamas asmens privataus gyvenimo neliečiamumas. Paminėtina, jog ir tam tikrų profesijų atstovai savo darbinės veiklos taisyklėse skiria vietas asmens privačiam gyvenimui, jo neliečiamumui.

2005 m. buvo priimtas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, kuriame didelis dėmesys skiriamas asmens privataus gyvenimo neliečiamumui. Šio Kodekso III skyriuje išdėstytos normos, susijusios su asmens garbės, orumo, privatumo apsauga. Aptariami atvejai, kuomet yra draudžiama skelbti duomenis apie asmens privatų gyvenimą, griežtos taisyklės, kada atskleisti šią informaciją visuomenei yra draudžiama. Šio Kodekso 36 str. sakoma, kad žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas be žmogaus sutikimo negali skelbti žinių apie privatų to žmogaus gyvenimą,

¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, redakcija aktuali 2012-09-01// Valstybės žinios. 2012-06-19 Nr. VIII-1864.

²⁰ Ten pat.

²¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas// Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

²² Lietuvos Respublikos asmens duomenų tvarkomų vykdant policijos ir teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, teisinės apsaugos įstatymas// Valstybės žinios, 2011 m. balandžio 21 d. Nr. XI-1336.

nebent tos žinios yra susijusios su viešuoju asmeniu ir svarbios visuomenei arba yra fiksuojama nusikalstama veika.²³ Matyti, kad ir atitinkamų sričių, šiuo atveju žurnalistų, atstovai skiria dėmesį asmens privačiam gyvenimui ir supranta, jog neatsižvelgiant į asmens socialinę, visuomeninę padėtį turi būti nustatytos asmens privataus gyvenimo ribos, kurių negalima peržengti.

Galima teigti, jog asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra reglamentuojamas ne tik tarptautiniu lygmeniu, bet ir nacionaliniu. Tokia gausybė teisės aktų, susijusių su asmens privataus gyvenimo apsauga, leidžia daryti išvadą, jog Lietuvos valstybė skiria daug dėmesio šios gyvenimo srities apsaugai ir ją laiko prioritetine.

1.3. Privataus asmens gyvenimo neliečiamumo ribojimo atvejai.

Asmens teisė į privatą gyvenimą nėra absoliuti, ši teisė baigiasi ten, kur gali būti pažeista teisė gauti ir skleisti informaciją ir ten, kur pažeisti privatumą yra būtina, kad apsaugoti kitų asmenų teises, viešąjį interesą. Žmogaus privataus gyvenimo apsaugos principas netaikomas, kuomet reikia sustabdyti veiksmus, kuriais žmogus kenkia ir kėsina į kito, kitų asmenų teises, nusistovėjusias elgesio taisykles, pažeidžia visuomenės ir individų interesus. Visuose anksčiau išvardytuose teisės aktuose prie asmens privataus gyvenimo išaiškinimo ir įtvirtinimo yra nurodomi ir atvejai, kuomet ši teisė gali būti ribojama.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 str. 2 d. nurodyti pamatiniai pagrindai, kuomet gali būti ribojama ši laisvė. Pats pagrindinis kriterijus yra tas, kad toks ribojimas privalo būti aptartas ir įtvirtintas įstatymuose, o tuomet jau seka alternatyvos: kai yra grėsmė valstybės saugumui, šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, gyventojų sveikatai ar dorovei bei kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti. EŽTT yra pasisakęs, jog valstybė kiekvienam asmeniui privalo užtikrinti erdvę, kurioje jis galėtų tobulėti kaip asmenybė. Intervencija į žmogaus privatą gyvenimą galima tik tuomet, kai tenkinamos Konvencijos 8 str. 2 d. numatytos sąlygos. Tokie apribojimai galimi tik toms teisėms ir laisvėms, kurių apribojimus leidžia pati Konvencija, jie turi būti „įstatymo numatyti“ ir „būtinai demokratinėje visuomenėje“.²⁴

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, 22 str., nurodyti bendrieji atvejai, kuomet galima riboti asmens teisę į jo privatą gyvenimą: informacija apie privatą asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą.²⁵ Matome, jog šiuo atveju numatoma mažiau sąlygų nei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje,

²³Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, [interaktyvus] 2005 [žiūrėta 2013-01-29] <<http://www.lrvs.lt/txt/rysiaisuvisuomene/istatymai/2.pdf>>.

²⁴Vadapalas Vilenas. Individas ir Tarptautinė teisė// Vilenas Vadapalas. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006. p. 281.

²⁵Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės Žinios. 1992, Nr. 31-1014.

neišvardijamos gyvenimo sritys, kurios, grėsmės atveju, gali būti apsaugomos kišantis į asmens privatą gyvenimą. Asmens privatus gyvenimas gali būti ribojamas renkant informaciją apie jį, tačiau tam iškeliamos dvi sąlygos - įstatymas; motyvuotas teismo sprendimas. Taigi siekiant apriboti asmens teisę į privatą gyvenimą neužtenka vien įstatymo nuostatos, leidžiančios taip veikti, būtinas ir teismo įsikišimas, t. y. motyvuotas teismo sprendimas. Praktikoje su šia nuostata dažnai susiduria ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kuomet klausantis svetimų asmenų pokalbių, juos sekant, siekiama surinkti nusikalstamą veiką įrodančių ar paneigiančių įrodymų būtina gauti teismo leidimą veiksams atlikti. BPK 160 str. reglamentuoja slaptą sekimą, straipsnio 1 dalyje sakoma, jog ikiteisminio tyrimo teisėjas, gavęs prokuroro prašymą, gali paskirti asmens ar transporto priemonės arba objekto sekimą.²⁶ Matyti, kad asmens teisės į privatą gyvenimą ribojimas jį sekant yra leidžiamas įstatymo, tačiau būtina ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis - ikiteisminio tyrimo teisėjas, gavęs motyvuotą prokuroro prašymą atlikti slaptą sekimą, patikrina tokio prašymo teisėtumą bei pagrįstumą ir priima nutartį dėl slapto sekimo arba atsisako patenkinti prokuroro prašymą.²⁷ Iš kitų šio straipsnio dalių matyti, kad teisėjas priimdamas nutartį turi laikytis griežtų reikalavimų ir nurodyti: objektą, kuris bus sekamas, svarius motyvus, kodėl tokia priemonė yra reikalinga ir konkretų laiko tarpą, kiek bus vykdomi sekimo veiksmai. Kadangi asmens teisė į privatą gyvenimą laikoma viena jo pagrindinių teisių, tai ir atvejai, kuomet ji gali būti ribojama, turi būti nuosekliai ištirti, išsiaiškinama ar tam tikrai yra pagrįstas pagrindas ir, ar tokia priemonė yra tinkama kiekvienu atveju.

Ypač šiais, kompiuterizacijos ir elektronikos, laikais asmens teisė į privatą gyvenimą įgauna vis didesnę svarbą ir jos būtinybė pradeda suvokti kiekvienas asmuo, tačiau įstatymas numato atvejus, kuomet ši teisė gali būti apribota siekiant apsaugoti kitų individų, visuomenės interesus bei teises. Tačiau įstatymas griežtai įtvirtina asmens privataus gyvenimo ribojimo atvejus, numato procedūras, kurių turi būti laikomasi.

1.4. Viešo asmens privataus gyvenimo ribos.

Lietuvos Respublikos teisės aktuose sutinkama ne tik privataus asmens sąvoka, bet ir jam priešinga - viešo asmens sąvoka, būtina paminėti, kad toks diferencijavimas nepamina asmenų lygybės principo, Konstitucijos tikslas yra taip sureguliuoti valstybės ir piliečių gyvenimą, kad jos skirtingi sluoksniai ir jų interesai būtų harmoningai suderinti dėl bendro sugyvenimo ir visiems bendrų gėrių naudojimo.²⁸ Todėl siekiant išsiaiškinti, kada yra pažeidžiamas privatus asmens

²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002-03-14, Nr. IX-785.

²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras// Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 404.

²⁸ Algimantas Šindeikis „Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika?“// Jurisprudencija 2012, 2(12), p. 137.

gyvenimas, jo tam tikro sritys, būtina išanalizuoti, kas yra laikoma viešuoju asmeniu, ar egzistuoja viešojo asmens teisė į privatų gyvenimą.

Visuomenės informavimo įstatyme viešas asmuo apibrėžiamas kaip: valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas fizinis asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams.²⁹ Tačiau šis išaiškinimas nėra išsamus, kadangi teismų praktika išplečia viešo asmens sąvoka ir prie jų priskiria asmenis, kurie tampa įdomūs visuomenei, vieši dėl tam tikrų vienkartinų jų veiksmų ar susiklosčiusių aplinkybių. Darytina išvada, jog viešo asmens sąvoką galima dalinti į du segmentus: vieši asmenys, kurie tokiais laikomi sąlyginai ilgai (kadenciją, tam tikrų įgaliojimų laiką ir pan.) ir taip yra dėl to, jog jie eina tam tikras pareigas, užima tam tikrą padėtį visuomenėje, tai politikai, pareigūnai, žymūs sportininkai, verslininkai, menininkai, televizijos laidų vedėjai ir kiti asmenys, kurie dėl savo užimamų pareigų, visuomeninės padėties daro įtaką kitų žmonių gyvenimui. Kitai grupei priskiriami trumpalaikiai viešieji asmenys, kurie dėl savo tam tikro poelgio ar įvykio susilaukia visuomenės dėmesio, nepriklausomai nuo jų užimamų pareigų, visuomeninės padėties, pvz.; benamis, kuris išgelbėjo skęstantįjį. Tai asmenys, kurie tam tikrą laiką ir dėl tam tikrų atliktų veiksmų ar susiklosčiusių aplinkybių, tampa padidinto dėmesio objektu. Manychiau, kad pagrindinis kriterijus, siekiant atriboti viešą asmenį nuo neviešo turi būti tai, ar tas asmuo veikia didesnės grupės interesams, daro įtaką tam tikroms didžiajai visuomenės daliai svarbioms sritims.

Labiausiai ši kriterijų atitinka politikai, valstybės pareigūnai ir kiti svarbias pareigas užimantys asmenys. Todėl jų privataus gyvenimo ribos yra siauriausios. Tai natūralu, kadangi kiekviena visuomenė siekia ir nori, kad jos interesus atstovautų bei gerbūvį kurtų kuo patikimesni, tam tinkamesni, asmenys. Viešas asmuo turi būti daug pakantesnis jam išsakytai kritikai nei privatus asmuo.

Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau EŽTT) praktikoje viešuoju asmeniu pirmiausiai įvardijami politikai, valstybės pareigūnai, kurių veikla svarbi visuomenei dėl jų užimamų pareigų ir galimybių priimti sprendimus, lemiančius valstybės ir jos gyventojų teises ir pareigas. EŽTT byloje *Lingens prieš Austriją* nurodė, jog *visuomenė turi teisę žinoti apie viešuosius asmenis ir teisę praplėsti viešųjų asmenų kritikos ribas labiau negu „paprasto mirtingojo“*.³⁰ Visuomenė įgauna teisę kritikuoti ne tik viešojo asmens poelgius, bet ir jo privatų gyvenimą. Šiuo atveju viešas asmuo yra ir tas, kuris yra žinomas visuomenėje dėl savo kultūrinės, meninės ar kitokios veiklos.

²⁹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas// Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

³⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens vs. Austria*, Nr. 9815/82.

1998 m. birželio 26 d. praėjus kelioms savaitėms po Velso princesės Dianos mirties Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja priėmė rezoliuciją „Teisė į privatą gyvenimą“, kurioje viešaisiais asmenimis įvardijami asmenys, kurie eina viešas pareigas ir (arba) naudojami viešosiomis lėšomis, asmenys, kurie dalyvauja viešame gyvenime ar politikoje, ekonomikoje, mene, socialinėje veikloje, sporte ar kitose srityse.³¹

Jungtinėse Amerikos Valstijose viešaisiais asmenimis laikomos ir garsenybės, kurios dėl savo gyvenimo būdo, sugebėjimų, reputacijos, profesijos suteikia visuomenei pagrįstą ir teisėtą interesą žinoti apie jų privatą gyvenimą.³² Tačiau kyla abejonių dėl sportininkų, menininkų, verslininkų, televizijos laidų vedėjų viešo asmens statuto. Jų tam tikri veiksmai ar neveikimas negali turėti didelės įtakos didžiajai visuomenės daliai, galbūt mažesniai ratui. Todėl būtų tikslinga nustatyti platesnes jų privataus gyvenimo ribas. Šiuo klausimu yra pasisakęs ir EŽTT, kuris teigia, kad vertinant kiekvieno viešo asmens privataus gyvenimo ribas turi būti atsižvelgiama į tai, kokio laipsnio tai yra viešasis asmuo, t. y. kokia apimtimi jis įtakoja visuomenę. Vokietijos konstitucinis teismas byloje dėl Monako princesės Caroline privataus gyvenimo pažeidimo konstatavo, *kad tiek sąlyginis privatusis asmuo, tiek viešasis asmuo turi teisę pasitraukti į izoliuotą, nuošalią vietą ir tik ten gali tikitės visiško privatumo*³³, tačiau EŽTT pripažino šį Vokietijos konstitucinio teismo nutarimą pažeidžiančiu viešųjų asmenų teises į privatumą ir pritaikė kitokių jų konstitucinių teisių balansavimo testą. *Viešojo asmens privatumas gali būti ribojamas tik tais atvejais, kai visuomenei apie jų privatą gyvenimą pateikta informacija turi visuomeninės reikšmės ir paskatina svarbias diskusijas viešojo intereso klausimais.*³⁴ Todėl siekiant apriboti viešo asmens teisę į privatą gyvenimą turi būti nustatyta, jog tam tikra informacija yra visuotinai svarbi, suprantama kaip viešas interesas. Viešasis interesas negali būti suprantamas kaip bet koks visuomenės susidomėjimas ar konkrečių grupių, asmenų diskutuotinas interesas. Tai bendras gyventojų turimas interesas, susijęs su jų vietos, valstybės ar nacionaliniais reikalais.³⁵

Išnagrinėjus viešojo asmens sąvoką, jo teisės į privatą gyvenimą ribas, galima teigti, jog baudžiamoji atsakomybė, susijusi su informacijos apie asmens privatą gyvenimą rinkimu, atskleidimu, panaudojimu, kuomet tokios žinios yra renkamos apie viešąjį asmenį, yra labai ribota, dažnai ir negalima. Kadangi pagrindas patraukti asmenį baudžiamajon atsakomybėn yra tokios informacijos rinkimo neteisėtumas. Jeigu pripažįstama, jog viešojo asmens privatus gyvenimas yra

³¹ Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos 1998 m. birželio 26 d. rezoliucija „Right to privacy“, Nr. 1165 (1998).

³² Mikelėnas V. Teisė į privatą gyvenimą ir jos gynimas. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Justitia, 2001, p. 62-63.

³³ Bundesverfassungsgericht (BV erfG), Dec. 15, 1999, 101 BV erfG361.

³⁴ Šindeikis Algimantas, „Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika?“ // Jurisprudencija 2012, 2(12), p. 137.

³⁵ Henry Campbell Black M. A. Black's law dictionary. Šeštas leidimas. St. Paul, Minn., 1990. P.1229 // Iš Gečaitė V. Viešojo intereso samprata civiliniame procese // Justitia. 2006, Nr. 2 (60). P.63.

gana ribotas, vadinasi apie jį informacija gali būti renkama ir atskleidžiama siekiant patenkinti viešąjį interesą, t. y. informacija renkama teisėtai. Tačiau manytina, jog ir viešojo asmens atžvilgiu turi egzistuoti ribos tarp viešo ir privataus jo gyvenimo, gyvenimo sričių, faktų, kurie gali būti reikšmingi ir žinomi tik pačiam asmeniui, nepriklausomai nuo jo socialinės - visuomeninės padėties. Žinoma neginčijamas faktas, jog viešojo asmens privataus gyvenimo ribos yra ir turi būti siauriau suprantamos nei paprasto asmens, kadangi tik tokiu būdu jis gali nusipelnyti visuomenės pasitikėjimą, pagarbą, tinkamai atstovauti kitų interesus.

Galima teigti, jog viešuoju asmeniu laikomas, tas, kuris dėl savo užimamų pareigų, visuomeninės padėties, tam tikro vienkartinio įvykio, aplinkybių daro įtaką visuomenės gyvenimui, gali jį nukreipti tam tikra linkme. Tai asmenys, kurie dėl savo padėties turi būti pasirengę atskleisti savo privataus gyvenimo faktus, kurie gali būti reikšmingi jį supančiai aplinkai. Visuomenė turi turėti teisėtą interesą gauti informaciją apie tam tikro viešo asmens asmeninį gyvenimą ir toks susižinojimas negali užtraukti asmeniui teisnių pasekmių, šiuo atveju – negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą informacijos apie viešojo asmens privataus gyvenimo detalių rinkimą, atskleidimą, jeigu tokia informacija turi visuomeninę reikšmę.

2. NETEISĖTAS INFORMACIJOS APIE PRIVATŲ ASMENS GYVENIMĄ RINKIMO, ATSKLEIDIMO, PANAUDOJIMO BAUDŽIAMOJI TEISINĖ CHARAKTERISTIKA

Skirtingos istorinės, socialinės ir politinės aplinkybės stipriai įtakoja, netgi ir nulemia, kokias vertybes proteguoja tam tikra visuomenė. Pasirinktos skirtingos pamatinės vertybės transformuojasi į skirtingas teises sistemas, kurios naudoja skirtingus vertybių gynybinius mechanizmus, bei skirtingai traktuoja tapačias veikas bei sąvokas.³⁶ Ne kartą buvo minėta, jog šiais, technikos ir kompiuterizacijos, laikais asmenys pradėjo skirti didesnę dėmesį savo privataus gyvenimo, asmens duomenų apsaugai. Valstybė neneigia, jog tokia apsauga yra reikalinga, tai įrodo ir didelis skaičius teisės aktų, kuriuose įtvirtintas asmens privataus gyvenimo apsaugos mechanizmas. Šiuo metu padaugėjo atvejų, kuomet informaciją apie privatų asmens gyvenimą išviešina asmenys, kurie ją gauna dėl savo užimamų pareigų. Asmuo pakliūna į itin nemalonią situaciją, kadangi pasitikėdamas tam tikras pareigas užimančiu asmeniu, jo kompetencija, atskleidžia jam tam tikrą informaciją apie savo privatų gyvenimą, tikėdamasis mainais gauti atitinkamą paslaugą, tačiau susiduria su situacija, kai jo asmeninė informacija panaudojama kitiems, nei buvo tartasi, tikslams.

Informacijos apie privatų asmens gyvenimą, kaip baudžiamosios teisės apsaugos objekto samprata, visų pirma sietina su JAV teisės teoretikų ir Aukščiausiojo Teismo suformuluota „iškreiptos šviesos doktrina“, pirmą kartą aptartos ir įtvirtintos bylose *Cantrell vs. Forest City Publishing Co.* ir *Time Inc. Vs. Hill*. Pirmojoje byloje Cantrell apkaltino žurnalo leidėją, išspausdinusį tiesos neatitinkantį straipsnį apie jo šeimą. Šis straipsnis ją ir jos šeimą visuomenės akyse pavertė gailėsčio ir pajuokos objektu, dėl to jos šeimos nariai patyrė gėdą, pažeminimą ir gilų emocinį sukrėtimą. Antroje byloje žurnalas klaidingai informavo visuomenę, kad naujoji Brodvėjaus pjesė pastatyta remiantis Hill šeimos išgyvenimais įkauptu dramoje. Abiejose bylose JAV Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad buvo pažeista teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, nes visuomenės informavimo priemonės žinodamos apie melagingą informacijos pobūdį pavaizdavo jų gyvenimo istorijas „iškreiptoje šviesoje“.

2004 m. kovo 4 d. Lietuvos radijo ir televizijos komisija priėmė pareiškimą dėl asmens privataus gyvenimo gerbimo. Šiuo pareiškimu siekiama įtvirtinti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą žiniasklaidos priemonių tarpe. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad jau 2004 m. Komisija išvelgė padaugėjusius asmens privataus gyvenimo pažeidimų atvejus. Pranešime pabrėžiama

³⁶ Lorenzo Zucca. *Constitutional dilemmas: conflicts of fundamental legal rights in Europe and the USA*. – Oxford, New York: Oxford university press, 2007. P.100.

taisyklė, jog kalbant apie privatų asmenį pirmenybė turi būti teikiama jo privataus gyvenimo apsaugai, o apie viešą asmenį - visuomeniniam interesui.³⁷ Žiniasklaidos atstovai taip pat gali pasinaudoti savo tarnybine padėtimi, prisidengiant filmavimu viešoje erdvėje, surinkti tam tikrą asmeninę informaciją ir ją atskleisti visuomenei, be asmens sutikimo. Taip padarydami žalą pamatinei demokratinės valstybės piliečio teisei - teisei į privatų asmens gyvenimą.

Toliau bus nagrinėjama atvejai, kuomet asmens privatus gyvenimas yra pažeidžiamas neteisėtais būdais ir be pagrindo renkant informaciją apie jo privatų gyvenimą, šios informacijos atskleidimas ir panaudojimas. Asmuo, pažeidęs kito asmens privatų gyvenimą, privalo atsakyti už savo veiksmus, jis gali būti traukiamas administracinėn, civilinėn atsakomybėn arba panaudojant griežčiausias – baudžiamojo proceso priemones. LR BK XXIV skyriaus 167 str. ir 168 str. charakterizuoja veikas, kuomet pažeidžiamas asmens privataus gyvenimo neliečiamumas bei nustato pagrindus, kuomet už tokią vieką kyla baudžiamoji atsakomybė.

2.1. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas.

Ankstesniame skyriuje aptarti atvejai, kuomet galimas informacijos rinkimas apie asmens privatų gyvenimą. Kiekvienu atveju, kuomet informacija apie asmens privatų gyvenimą bus renkama nesivadovaujant įstatyme įtvirtintomis taisyklėmis arba nesant tokiam leidimui, bus laikomas neteisėtu, nepriklausomai nuo to, kokiais tikslais ji bus renkama, EŽTT byloje *Halford v. the United Kingdom* konstatavo, kad buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą, kuomet teisėsaugos organai slapta klausėsi ieškovės verslo skambučių neturėdami tam Teismo sankcijos, kadangi žmogus tikisi, kad bendravimas telefonu yra saugus, tad jo lūkesčiai dėl verslo pokalbių privatumo buvo pagrįsti.³⁸

Susiduriama su situacijomis, kuomet asmens privatus gyvenimas yra pažeidžiamas be jokio teisinio pagrindo, šiuo atveju - neteisėtai renkant informaciją apie privatų asmens gyvenimą. Tačiau reikia nepamiršti, jog kiekvienas asmuo turi įvertinti ar paskelbta informacija pažeidė jo asmeninį gyvenimą ir ar jis nori ginti šią savo teisę, dažnas atvejais, kuomet pažeidžiama viešojo asmens teisė į privatų gyvenimą, tačiau jis nesiima jos ginti. 2002 m. Lietuvos žiniasklaidos priemonės išspausdino straipsnius apie tuo metinio premjero A. Brazausko slaptas atostogas su K. Butrimiene, paviešino atostogų nuotraukas, tačiau politikas savo teisės į privatų gyvenimą negynė, nors teigė, jog nenusižengė viešumo reikalavimams, nepadarė žalos nei valstybei, nei visuomenei.

³⁷ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos pareiškimas „Dėl asmens privatumo gerbimo“, [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2013-0113].

<http://www.rtk.lt/lt/naujienos/pranesimai_spaudai/lrtk_prieme_pareiskima_del_asmens_privatumo_gerbimo>;

³⁸ EŽTT 1997 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Halford v. the United Kingdom* (Nr. 20605/92).

Būta ir daugiau atvejų, kuomet paviešinamas asmeninis politikų gyvenimas, tačiau jie taipogi negynė savo teisių.

Siekiant kuo tiksliau išsiaiškinti atvejus, kuomet asmens atliekama veika pažeidžia privatų gyvenimą, pamėginsime, kuo detaliau išanalizuoti BK 167 str. įtvirtintą nuostatą, saugančią asmenį nuo neteisėto informacijos apie jo privatų gyvenimą rinkimo.

2.2. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas objektyvieji požymiai (BK 167 str.).

Privataus gyvenimo laisvė – tai visiems naudingas pripažinimas, kad yra egzistencijos erdvė, kuri priklauso pačiam žmogui, ir į kurią įžengti kitiems gali būti draudžiama.³⁹ BK 167 straipsnio apsaugos objektas yra jau plačiai aptartas asmens privatus gyvenimas, teisė į jo gerbimą. Galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartyje suformuluotą privataus gyvenimo sampratą - *tai žmogaus teisė gyventi savo gyvenimą, esant tik minimaliems apribojimams; ši teisė apima privatų šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, nereikšmingų ir „nepatogių“ faktų asmeninių faktų slaptumą, draudimą be leidimo publikuoti asmenines nuotraukas, draudimą skelbti konfidencialią informaciją.*⁴⁰ Taigi šia norma siekiama apsaugoti žmogaus privatų gyvenimą, leidžiant jam gyventi savo gyvenimą, pasiliekančiam sau tam tikrą asmeninę informaciją, suteikiant asmeniui pagrįstą tikėjimą, kad ši svarbi vertybė valstybės bus apginta, užtikrintas jos apsaugos ir gynybos mechanizmas. Taip pat tikimasi, kad visuomenė gerbs šią vertybę.

Veikos dalykas yra anksčiau neskelbta informacija apie asmens privatų gyvenimą. Lietuvių kalbos žodyne „informacija“ aiškinama, kaip žinios, nurodymai, paaiškinimai.⁴¹ Tačiau yra pateikiama ir platesnis šio žodžio aiškinimas- (lot. *informatio* – „išaiškinimas“, „pranešimas“) – žinios apie faktus, įvykius, daiktus, procesus, idėjas, sąvokas ir kitus objektus, kurios kuriame nors kontekste turi kokią nors prasmę.⁴² Teisėje „informacija“ dažniausiai yra nagrinėjama kaip teisinių santykių objektas, t. y. vertybė, kurią įgyja ir kuria pasinaudoti siekia teisinio santykio dalyviai, įgyvendindami savo teises.⁴³ Nagrinėjamu atveju informacija, tai slaptos, gautos be asmens sutikimo, žinios apie asmens privatų gyvenimą. Reikia paminėti, kad ne visa informacija apie asmenį priskiriama slaptai. Prie tokios informacijos nepriskiriami duomenys, kurie charakterizuoja asmenį kaip visuomenės narį: lytis, santuoka, išsilavinimas, darbovietė. Tačiau Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 23 d. sprendime teismas išsakė poziciją, kad asmens vardas ir

³⁹ L. Meškauskaitė. *Žiniasklaidos teisė*, (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), p. 24-27.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008.

⁴¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: sextas leidimas [interaktyvus]. Vilnius, 2006 [žiūrėta 2013-02-28] <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>>.

⁴² Paieškos sistema Wikipedia, informacijos apibrėžimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-11] <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Informacija>>.

⁴³ Panomariovas A. Viešai neskelbiama informacija- paslaptis kaip socialinis teisinis reiškinys// *Jurisprudencija*, 2002, t. 32(24), p. 84.

pavardė taip pat gyvenamoji vieta gali būti įtraukti į viešuosius registrus ir šių duomenų viešinimas be jokio konteksto, nėra teisės į privatų gyvenimą pažeidimas. Taigi būtina atkreipti dėmesį, kokiam kontekste yra panaudoti tam tikri duomenys apie asmenį: *“Atsakovai išspausdino (paskelbė) trečiojo asmens straipsnį, kuriame atpasakotos aplinkybės apie asmens dingimą, kuriose dalyvavo ir ieškovas. Atsakovų paskelbtame straipsnyje nurodant ieškovo giminystės ryšius, vietovę, kurioje ieškovas gyvena, aplinkybę, kad ieškovas įvykių metu buvo neblaivus, negali prisiminti įvykių eigos bei atskirų įvykių detalių, kartu nurodant ieškovo vardą ir pavardę buvo paliesta asmens fizinė ir psichinė erdvė. Todėl teismas daro išvadą, kad atsakovų paskelbto straipsnio kontekste, nurodžius ieškovo vardą ir pavardę, buvo atskleistas jo privatus gyvenimas.”*⁴⁴ Kaip matome civilinėje teisėje būtina atsižvelgti į kontekstą, kuriame buvo paminėti duomenys apie asmenį, tai yra gana logiška, kadangi šiuo atveju asmens vardas, pavardė, jo gyvenamoji vieta yra nurodama aprašant asmens dingimą gal tai būtų ir teisėta, jeigu ne aplinkybė, jog atskleidžiama asmens sveikatos būklė – neblaivus, nieko negalėjo atsiminti - tai asmeniui gali sukelti neigiamus padarinius, manytina, jog jis savo norų nenorėtų paviešinti tokių savo gyvenimo aplinkybių, todėl teismas teisingai nusprendė, jog šiuo atveju buvo pažeista asmens teisė į privatų gyvenimą.

Kita būtina sąlyga, jog renkama anksčiau neskelbta informacija apie privatų asmens gyvenimą. Reiktų daryti prielaidą, jog informacija yra laikoma paskelbta, kai tai yra padaryta teisėtai būdais. Taip surinktos informacijos antrinis, pakartotinis, paviešinimas, paskelbimas nedaro žalos asmeniui ir nėra traktuojamas kaip neteisėtas informacijos rinkimas. Sakykime, jog asmuo A renka straipsnius iš laikraščių, įrašinėja su asmeniu B susijusias televizijos, radijo laidas, renka informaciją iš internetinių puslapių, vėliau surinktą informaciją apie asmenį B skelbia savo asmeniniame tinklaraštyje ar kitokioje informavimo priemonėje. Remiantis BK 167 str. 1 d. logiška, jog tokia jo veika neturės nusikalstamos veikos požymių ir bus laikoma teisėta. Tokios pozicijos laikomais ir kitose Europos valstybėse: Prancūzijos teismas atmetė asmens skundą dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo, kadangi asmuo sutiko pozuoti nuogas drauge su kitais modeliais, o vėliau, kai kiti modeliai prieštaravo tų nuotraukų publikavimui, asmuo prie jų neprisijungė. Tad teismas laikė, kad šiais savo veiksmais, asmuo davė aišką sutikimą publikacijai, nors ir neišreikštą žodžiu.⁴⁵

Analogiška situacija, kuomet informaciją apie savo asmeninį gyvenimą savanoriškai, neverčiamas kitų asmenų, papasakoja pats asmuo. Arba tokios informacijos atskleidimas leidžia asmeniui realizuoti tam tikrą savo teisę, pvz.: įsigyti šaunamąjį ginklą, vairuotojo pažymėjimą.

⁴⁴ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-5623-862/2010.

⁴⁵ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 91.

Taigi informacija turi apimti asmens privatų gyvenimą, apie kurį iki tol niekas nežinoji, tai nebuvo paviešinta platesniam visuomenės ratui, informacija gauta iš neteisėtų šaltinių, ne iš dominančiojo asmens pasakojimų ir pan. Jeigu informacija anksčiau buvo paskelbta arba ji susijusi su viešuoju asmeniu, visuomenė turi interesą tai žinoti - tokia informacija nebus laikoma BK 167 str. objektu.

Veika objektyviai pasireiškia neteisėtu informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimu. BK 167 straipsnio 1 dalyje nedetalizuojami informacijos rinkimo būdai. Analizuojant teismų praktiką bus bandoma atskleisti rinkimo sąvoką BK 167 straipsnio ribose. Plungės rajono apylinkės teismas 2011 m. lapkričio 22 d. nuosprendyje konstatavo, jog: „*Pasinaudodami bejėgiška jos (nukentėjusiosios) būkle dėl girtumo tenkino lytinę aistrą oraliniu ir kitokio sąlyčio būdu prieš jos valią, prievartinės lytinės aistros tenkinimo metu filmuodami mobiliuoju telefonu neteisėtai rinko informaciją apie privatų nukentėjusiosios gyvenimą.*”⁴⁶ Nuteistieji apskundė šį teismo sprendimą ir kaip vieną iš apeliacinio skundo motyvų nurodė, jog: „*Įvykis buvo filmuojamas viešoje vietoje – prie tvenkinio, D. K. nebuvo sekama, nebuvo išbrauta į jos būstą ar kitą privačią valdą ar kaip nors kitaip pažeisti įstatymai, saugantys asmens privatų gyvenimą. Mobiliuoju telefonu užfiksuota informacija patvirtina kaip tik tai, jog D. K. turėjo galimybę matyti, kad visą laiką yra filmuojama, tačiau dėl to neprieštaravo, kad nuteistieji nustotų ją filmavę, neprašė, ir taip ji išreiškė savo sutikimą.*”⁴⁷ Apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjęs nuteistųjų skundą pripažino, jog byloje pakanka įrodymų teigti, jog nukentėjusioji sutiko būti filmuojama ir tokiu būdu nuteistųjų veika neturi požymių numatytų BK 167 straipsnyje. Tačiau Lietuvos Aukščiausias Teismas, išnagrinėjęs nukentėjusiosios kasacinį skundą, buvo kitos nuomonės: „*Bejėgiškos dėl apsvaigimo nuo alkoholio būklės buvusi nukentėjusioji D. K. objektyviai negalėjo duoti sutikimo filmuoti su ja atliekamų seksualinio pobūdžio veiksmų, todėl jų filmavimas, panaudojant mobiliojo ryšio telefoną, vertinamas kaip neteisėtos informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimas.*”⁴⁸ Šiuo atveju neteisėtu informacijos rinkimu yra laikomas tam tikrų asmeninio gyvenimo detalių filmavimas nepriklausomai nuo to, ar tai vyksta viešoje vietoje ar asmens privačioje valdoje, tačiau būtina, jog informacija būtų fiksuojama be asmens sutikimo. Kitas atvejis: „*Kaltinamieji A. B., D. T. ir M. K., bendrai veikdami grupėje, 2011 m. kovo 4 d., Ukmergės rajone, (duomenys neskelbiami) pagrindinės mokyklos patalpose, esančiose (duomenys neskelbiami), turėdami tikslą rinkti informaciją apie privatų S. K. gyvenimą, be nukentėjusiosios S. K. žinios ir sutikimo, paėmę nukentėjusiosios mobilaus ryšio telefoną „Nokia 5320 XPRES MUSIC“, susipažino su šiame telefone esančia privataus S. K. gyvenimo skaitmenine informacija – žiūrėjo paveikslėlius, muzikos*

⁴⁶ Plungės rajono apylinkės teismo 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-54-404/2011.

⁴⁷ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-52-107/2012.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59/2013.

įrašus, skaitė trumpąsias (SMS) žinutes, filmuotus įrašus. Kai A. B., M. K. ir D. T. nukentėjusiosios S. K. telefone rado ir peržiūrėjo filmuotą įrašą, susijusį su nukentėjusiosios lytiniu gyvenimu, jie, A. B., M. K. ir D. T., šį filmuotą įrašą perrašė iš nukentėjusiosios telefono į savo mobilaus ryšio telefonus. Taip veikdami bendrininkų grupėje veikė neteisėtai rinko informaciją apie privatų S. K. gyvenimą.⁴⁹ Čia rinkimas pasireiškia kaip susipažinimas su dominančia informacija ir jos perrašymas į savo laikmenas. Iš teismų praktikos analizės matyti, jog filmavimas yra viena iš pagrindinių priemonių siekiant rinkti, fiksuoti asmeninę informaciją: „Kaltinamasis A. Š. neteisėtai rinko informaciją apie privatų asmens gyvenimą, o būtent: 2011 m. balandžio mėnesio pabaigoje, tiksliau įrodymų tyrimo metu nenustatytu laiku, soliariume, esančiame (duomenys neskelbiami), idėjęs į batą fotoaparata „Fuji Film“ AX200” su įjungta vaizdo fiksavimo kamera ir padėjęs batą su įjungta vaizdo fiksavimo kamera į tarpą, esantį persirenginėjimo kabinas skiriančioje pertvareje, neteisėtai filmavo gretimoje kabinoje nusirenginėjančią J. J. <...> Aptartų įrodymų pagrindu teismas sprendžia, jog neabejotinai nustatyta, kad kaltinamasis A. Š. be nukentėjusių sutikimo, neteisėtai filmavo nusirenginėjančias, nuogas nukentėjusiasias, tuo pažeisdamas žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumą, ir tokiu būdu neteisėtai rinko informaciją apie jų privatų gyvenimą.“⁵⁰ Šiuo atveju nei teismui, nei pačiam kaltinamajam nekilo abejonių, jog tokiu būdu be asmens sutikimo, filmuojant asmens kūną, buvo renkama informacija apie asmens privatų gyvenimą. Kitu nagrinėjamu atveju Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nuosprendyje konstatuota, jog: „Jis prisipažino, jog neturėdamas buvusios sutuoktinės R. L. sutikimo ir jai nežinant, pasinaudojo internetinėje svetainėje www.locator.lt teikiama paslauga, rinko informaciją apie jos privatų gyvenimą, t. y. galėjo nustatyti jos buvimo vietą ir ją nustatydavo.“⁵¹ Šioje situacijoje pasitelkiamos modernesnės technikos priemonės - informacija renkama įtaisius sekimo priemonės, tokiu būdu gaunama informacija apie asmens buvimo vietą, jo pomėgius, galima sužinoti jo įpročius, nustatyti lankytinas vietas ir pan. Tokiu būdu ne tik pažeidžiamas asmens privatus gyvenimas, bet ir galimai ruošiamasi padaryti kitokio pobūdžio nusikalstamą veiką. „2011 metų kovo mėnesį, ikiteisminio tyrimo metu nenustatytą dieną, pritvirtino prie E. V. automobilio „Audi A3“, v. n. (duomenys neskelbiami) stovėjusio (duomenys neskelbiami), galinio bamperio mobiliojo ryšio telefoną „LG“ IMEI Nr. 352231041032595, kurio pagalba buvo nustatyta automobilio buvimo vieta ir pasinaudodamas minėta įranga, neteisėtai rinko informaciją apie privatų E. V. gyvenimą – jos automobilio judėjimą bei jos buvimo vietą.” Tokiu būdu kaltinamasis sužinojo aukos įpročius, pomėgius, dienotvarkę ir tai, sąlygojo tolimesnius jo veiksmus. „P. K. pasakė, kad E. V. namo grįžta apie 19.00 val., nes po darbo važiuoja sportuoti į sporto klubą (duomenys

⁴⁹ Ukmergės rajono apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-244-627/2012.

⁵⁰ Marijampolės rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-348-564/2012.

⁵¹ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-346-369/2008.

neskelbiami), esantį (duomenys neskelbiami) <...> Tada jis nuvažiavo prie jos namų, pasiėmė butelį su skysčiu. Pamatęs į kiemą įvažiuojantį E. V. automobilį „Audi A3“, jis, paėmęs butelį su skysčiu, nuėjo į laiptinę, į pirmo – antro aukšto aikštelę ir žiūrėdamas pro laiptinės langą, laukė, kol ateis E. V. Pamatęs ją įeinančią į laiptinę, einant prie lifto, jis nusileido laiptai į pirmo aukšto aikštelę, atsuko butelio su skysčiu dangtelį ir priėjęs prie E. V. trenkė delnu į veidą, nes reikėjo atimti rankinę, kad viskas atrodytų kaip plėšimas. Tada greitai šliūkštelėjo skystį E. V. į veidą, nuo ko ji pradėjo labai šaukti.”⁵² Kaltinamasis su bendru surinkęs informaciją apie nukentėjusiosios privatų gyvenimą, palengvino kitos nusikalstamos veikos nukentėjusiosios atžvilgiu įvykdymą, ir tokiu būdu ne tik neteisėtai rinko informaciją apie asmens privatų gyvenimą, bet ir sunkiai sutrikdė nukentėjusiosios sveikatą. Tai tik dar kartą įrodo, jog valstybė ir asmenys turi reaguoti į atvejus, kuomet yra kišamasi į asmenų privatų gyvenimą.

Išanalizavus teismų praktiką galima atskleisti informacijos rinkimo turinį - informacijos rinkimas gali pasireikšti įvairiais aktyviais veiksmais: asmens sekimu, stebėjimu, filmavimu, fotografavimu, įrašų bei dokumentų kopijavimu. Baudžiamojo kodekso komentare veikų sąrašas yra praplėstas iki šaltinių, kuriuose yra informacijos apie žmogų (sveikatą, įpročius ir pan.), rinkimo, studijavimo, sisteminimo, asmens pažįstamų, jo giminaičių, bendradarbių apklausa, gaunamų žinių fiksavimas ir kita.⁵³ Viekių sąrašas nėra ir negali būti baigtinis, kadangi šiuo technikos amžiumi atrandami vis nauji būdai, leidžiantys susižinoti tam tikrus faktus apie privatų asmens gyvenimą. Ypač padažnėjo atvejai, kuomet yra naudojamos programinės sekimo įrangomis tokiomis, kaip „Locator“, kurios lengvai prieinamos interneto vartotojams. Valstybės institucijos turėtų atkreipti į tai dėmesį ir apriboti šių internetinių puslapių prieigą, ją sugriežtinti arba užtikrinti jos kontrolės mechanizmą. Prieš kelis metus norint surinkti informaciją apie asmenį prireikdavo samdyti atitinkamas „paslaugas“ teikiančius asmenis, šiomis dienomis užtenka įdiegti sekimo programą į asmens telefoną, įtaisyti į ventiliacijos angą pasiklausymo aparatą ir tokiu būdu surinkti faktus apie asmenį.

Minėta, jog siekiant apsaugoti kitų asmenų teises, visuomenės interesus, galimas asmens privataus gyvenimo ribojimas. Todėl siekiant patraukti asmenį baudžiamajon atsakomybėn remiantis BK 167 straipsnyje įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtimi, būtina išsiaiškinti ar informacijos rinkimas yra teisėtas. Dar kartą pakartotina, jog informacija yra renkama neteisėtai, kuomet nėra asmens sutikimo rinkti tam tikrus faktus apie jo asmeninį gyvenimą, toks sutikimas nėra reikalingas, jeigu tokia teisė yra įtvirtinta įstatyme ir pagrindas ją realizuoti atsiranda teismui

⁵² Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-49-81/2013.

⁵³ Baudžiamojo kodekso komentaras, I dalis// VĮ Registrų centras. Vilnius. 2009. p. 237.

priėmus motyvuotą sprendimą. Taigi nesant asmens sutikimo, arba motyvuoto teismo sprendimo negalimas informacijos rinkimas apie asmens privatų gyvenimą.

BK nėra įtvirtinta, kokia forma turi būti išreikštas asmens sutikimas, tačiau Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme nurodoma, jog sutikimas – savanoriškas duomenų subjekto valios pareiškimas tvarkyti jo asmens duomenis jam žinomu tikslu. Sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią.⁵⁴ Galima daryti išvadą, jog renkant informaciją apie asmenį jo sutikimas gali būti išreikštas raštu, pasirašant nustatytą sutikimo formą, tokią formą dažnai tenka pasirašyti pvz.: sudarant telefono abonemento sutartį, tačiau galimas sutikimas ir išreikštas kitokia, ne rašytine forma, o žodine arba konkludentiniais veiksmais. Taigi žurnalistui imant interviu iš respondento ir uždavus pastarajam klausimą, susijusį su jo sveikatos būkle, ir gavus tam tikrą atsakymą, bus laikoma, jog sutikimas gauti ir paviešinti tokią informaciją buvo. Kadangi pašnekovas, suvokdamas, jog duoda interviu ir jis bus paviešintas tam tikrai auditorijai, atsakydamas į pateiktus klausimus automatiškai išreiškia tokį sutikimą. Tačiau turi būti atsižvelgiama į tai, kokiose ribose yra duotas sutikimas ar jis vienkartinio pobūdžio, ar ne. Tą puikiai iliustruoja garsi Vokietijos *Herrenreiter* byla. Garsus vietos spirito varytojas mėgo sportinį jodinėjimą, dalyvaudamas turnyruose jis neatsisakydavo fotografuotis, spauda rašė apie šiuos įvykius straipsnius iliustruodama ir minėtojo asmens nuotraukomis. Viena kompanija, gaminanti vyrų seksualinę potenciją gerinančius vaistus, panaudojo Herrenreiter su arkliu šokančio per kliūtį nuotrauką padarytą viename iš ankščiau minėtų turnyrų savo vaistų reklaminėje kompanijoje. Herrenreiter kreipėsi į teismą dėl žalos atlyginimo, kurią padarė publikuotos reklaminės skrajutės su jo atvaizdu. Teismas konstatavo, kad buvo reikalingas Herrenreiter sutikimas jo atvaizdo naudojimui reklamos tikslais. Tad iš esmės teisė į privatų gyvenimą yra pažeidžiama tuomet, kai pažeidžiamos sutikimo ribos. Sutikimo ribos nėra interpretuojamos plečiamai, štai pavyzdžiui asmens sutikimas išspausdinti nuotrauką konkrečioje publikacijoje, nesuteikia galimybės jos publikuoti kitame kontekste.⁵⁵

Savanoriškas asmens sutikimas laikomas vienu svarbiausių faktorių siaurinančių privataus gyvenimo gynimą. Jeigu žmogus sutinka su tuo, kad tam tikri jo asmeninio gyvenimo faktai, detalės būtų publikuojamos, vėliau jis praranda galimybę skųstis, kad jo teisė į privatų gyvenimą

⁵⁴ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas Nr. I-1374// Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479.

⁵⁵ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 92.

buvo pažeista.⁵⁶ Kiekvienas asmuo pats gali lemti, kiek informacijos apie jį bus žinoma visuomenei.⁵⁷

Yra autorių, kurie teigia, jog žmogaus sutikimas ne visuomet yra būtinas, pvz., duomenys apie žmogaus sveikatos ir ypač psichikos būklę yra ta specifinė informacija, kurios rinkimas yra būtinas tikslios ligos diagnozės ir efektyvaus gydymo prielaida. Nors duomenys apie asmens sveikatos būklę, jo psichiką, yra privataus gyvenimo dalis, tačiau kiekvienas asmuo yra suinteresuotas, kad adekvati informacija apie jo sveikatos būklę būtų renkama ir kaupiama, tačiau tokio pobūdžio informaciją, nepaisant to, kad ji renkama esant asmens sutikimui, draudžiama skelbti be asmens sutikimo.⁵⁸ Galima pritarti šiai pozicijai, kadangi siekiant užtikrinti asmens tinkamą gydymą, į priekį yra iškeliamas svarbesnė vertybė - sveikata, gyvybė ir jos atžvilgiu teisė į privatų gyvenimą jai turi patarnauti. Bet būtina pabrėžti, kad šią informaciją renka asmenys, kurie turi tam įgaliojimus, atitinkamą išsilavinimą ir kurie yra įpareigoti neatskleisti surinktos informacijos niekam kitam. Šiuo atveju jų teisė apsiriboja tik su asmens sveikatos būkle susijusios informacijos surinkimu, bet jokia būdu ne su atskleidimu. Remiantis Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymu yra numatyti atvejai, kuomet surinkta informacija negali būti paskelbta net pačiam pacientui: sveikatos priežiūros įstaiga šiame straipsnyje numatytos informacijos pacientui, įskaitant nepilnamečius nuo 16 iki 18 metų, gali nepranešti tik tais atvejais, jeigu pranešimas būtų aiški prielaida rimtai žalai pacientui atsirasti (pakenktų paciento sveikatai ar sukeltų pavojų jo gyvybei). Tokiais atvejais visa šiame straipsnyje numatyta informacija pateikiama paciento atstovui ir tai prilyginama informacijos pateikimui pacientui. Atstovui pateikta informacija pateikiama pacientui iš karto, kai išnyksta pavojus, kad jos pranešimas pacientui gali nulemti minėtą žalą.⁵⁹ Siekiant apsaugoti asmens sveikatą surinkta informacija be jo sutikimo gali būti atskleista ne jam pačiam, bet jo atstovui, tačiau atsiradus galimybei su šia informacija turi būti supažindintas ir pats pacientas. Visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes ir gydymą, taip pat visa kita asmeninio pobūdžio informacija apie pacientą turi būti laikoma konfidencialia net ir po paciento mirties. Konfidenciali informacija gali būti suteikta kitiems asmenims tik turint rašytinį paciento sutikimą.⁶⁰ Kaip matyti šiuo atveju siekiant gauti informaciją iš gydymo įstaigų būtinas rašytinis sutikimas. Reiktų pažymėti, jog informacija, susijusi su asmens sveikatos būkle, gali būti pateikiama teismui, gavus tokį reikalavimą. Tokiu atveju turi būti laikomasi griežtų procedūrų: teismas priimdamas dokumentus, susijusius su asmens sveikatos

⁵⁶ Protecting privacy. / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 89.

⁵⁷ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 158.

⁵⁸ Jovaiša K. Informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai, teisės problemos, 2004/2 (44).

⁵⁹ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas// Valstybės žinios, 1996, Nr. 102-2317.

⁶⁰ Ten pat.

būkle, privalo užpildyti formą, kurioje išsipareigoja gerbti ir saugoti gaunamą informaciją. Bei užtikrinti, jog proceso dalyviai taip pat gerbtų šią teisę ir neatskleistų informacijos nesusijusiems asmenims. Matyti, kad ne visuomet surinkta informacija be asmens sutikimo yra laikoma asmens privataus gyvenimo pažeidimu, tačiau tai tik išimtis iš taisyklės, kurią reikia vertinti atsižvelgiant į aplinkybių visumą. Reiktų vadovautis bendra taisykle, jog nesant tam tikra forma išreikšto asmens sutikimo, privati informacija apie jo asmeninį gyvenimą negali būti renkama.

Be asmens sutikimo gali būti renkama informacija tik jeigu tokia galimybė yra numatyta įstatyme. Teisėtumo kriterijus apibrėžia BPK 154 str., 160 str., 161 str. ir kt., taip pat Operatyvinės veiklos įstatymo 6 str., 7 str., 8 str. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, jog „*Atsižvelgiant į tai, kad operatyvinis tyrimas apima veiksmus, smarkiai varžančius pagrindines žmogaus teises ir įsiskverbiančias į privatų asmens gyvenimą, duomenims, gautiems Operatyvinės veiklos įstatymo nustatytais būdais, keliami itin griežti teisėtumo ir patikimumo patikrinimo reikalavimai.*⁶¹ Todėl siekiant nustatyti ar operatyviniai veiksmai buvo atliekami teisėtai, nepažeidžiant asmens privataus gyvenimo, būtina patikrinti šias aplinkybes:

1. ar buvo teisinis ir faktinis pagrindas operatyvinio tyrimo veiksmams atlikti;
2. ar tyrimo veiksmai atlikti nepažeidžiant Operatyvinės veiklos įstatyme nustatytos tvarkos;
3. ar duomenis, gautus atliekant operatyvinį tyrimą, patvirtina duomenys, gauti BPK numatytais veiksmais.⁶²

Būtina nustatyti faktinį bei teisinį pagrindus. Operatyvinės veiklos įstatymo 10 str. 1 d. aiškiai įtvirtinta, kas gali sankcionuoti tokius veiksmus: techninių priemonių naudojimą specialia tvarka sankcionuoja apygardų teismų pirmininkai ar jų įgalioti teisėjai pagal generalinio prokuroro ar jo įgaliotų Generalinės prokuratūros ar apygardų prokuratūrų prokurorų, koordinuojančių ir kontroliuojančių operatyvinių veiksmų teisėtumą, motyvuotus teikimus, parengtus pagal operatyvinės veiklos subjektų vadovų ar jų įgaliotų vadovų pavaduotojų pateiktus duomenis.⁶³ Tai, kad klausimus dėl tam tikrų operatyvinės veiklos veiksmų yra pavestas spręsti apygardos, o ne apylinkės, teismas rodo, kad įstatymų leidėjas siekia, jog kuo kvalifikuotesni, daugiau patirties ir žinių turintys pareigūnai spręstų klausimus, susijusius su asmens privataus gyvenimo pažeidimu. Ir, kad kuo rečiau pasitaikytų atvejai, kuomet nesant teisiniam pagrindui, ši svarbi asmens gyvenimo sritis būtų pažeista neteisėtai. Iš to išplaukia išvada, jog siekiant atlikti tam tikrą asmens sekimą

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-557/2012.

⁶² Ten pat.

⁶³ Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas, Nr. IX-965// Valstybės žinios. Nr. 65-2633. Aktuali redakcija 2011 05 28.

būtina apygardos teismo pirmininko ar jo įgalioto teisėjo priimta nutartis, kuria tokia veika yra leidžiama. Nesant tokio pobūdžio dokumentui negali būti varžoma asmens teisė į privatų gyvenimą, kadangi tam nėra teisinio pagrindo. Tačiau prieš tai turi būti nustatomas faktinis tokios veikos pagrindas, ikiteisminio tyrimo pareigūnai privalo pateikti kuo labiau motyvuotą prašymą su realiu pagrindu ir toje stadijoje galimais įrodymais, kad tam tikras asmuo atlieka nusikalstamą veiką ir jos negalima niekaip kitaip atskleisti kaip tik atliekant operatyvinius veiksmus asmens atžvilgiu. Vėliau teismas turi įvertinti ar buvo laikomasi Operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtintų taisyklių. Dažnas atvejis, kuomet nuteistieji bando išsigelbėti teigdami, jog informacija apie jų įvykdytą nusikalstamą veiką, įsikišant į jų asmeninį gyvenimą, yra surinkta nesilaikant įstatyme įtvirtintų nuostatų. Kasaciniu skundu nuteistasis V. K. ir jo gynėjas advokatas V. Ž. prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisių kolegijos 2012 m. birželio 21 d. nutartį ir perduoti nagrinėti bylą iš naujo apeliacine tvarka. Kasaciniame skunde nurodoma, kad įrodymus byloje rinko (klausėsi telefoninių pokalbių, rengė jų suvestines) ne ikiteisminio tyrimo pareigūnė L. G., kuriai buvo pavesta atlikti tyrimą, o kiti pareigūnai. Teismas atmetė nuteistojo kasacinį skundą ir konstatavo: „Pagal BPK 164 straipsnį ikiteisminio tyrimo subjektai yra, t. y. ikiteisminį tyrimą atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai; ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja prokuroras; jis taip pat gali nuspręsti pats atlikti ikiteisminį tyrimą ar jo dalį.<...> Nagrinėjamoje byloje BPK 154 straipsnyje numatytos prievartos priemonės (telefoninių pokalbių pasiklausymas) nutartimis sankcionavo ikiteisminio tyrimo teisėjas pagal Klaipėdos apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus prokuroro, organizavusio šios bylos tyrimą ir turėjusio BPK nustatytus atitinkamus įgalinimus (teises), prašymus, šią kontrolę atliko ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kuriems BPK nustatyta tvarka buvo pavesta tai atlikti, o gautos informacijos kontrolės bei įrašų darymo protokolus surašė ikiteisminio tyrimo įstaigos padalinio - Klaipėdos apskrities VPK ONTB 4 - ojo skyriaus, kuriam prokuroras pavedė atlikti ikiteisminį tyrimą, vadovė (viršininkė), taip užfiksavus perduodamos informacijos kontrolės faktus, garso įrašų turinį (BPK 18 straipsnis, 154 straipsnio 7 dalis)“⁶⁴ Teismas praplėtė aiškinimą dėl asmenų, kurie gali atlikti operatyvinius veiksmus, svarbu, kad asmuo būtų įgaliotas tokius įgalinimus turinčio.

Paminėtinas ir Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 25 d. sprendimas byloje *van Vondel prieš Nyderlandų Karalystę*, kuriame Teismas pasisakė dėl situacijos, kuomet asmenų pokalbius įrašinėjo fizinis asmuo, tačiau padedant teisėsaugos institucijoms: „*Privačių asmenų (telefono) pokalbių įrašinėjimas, padarytas vieno iš pašnekovų, ir privatus tokio įrašo naudojimas*

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-13/2013.

savaime nepažeidžia Konvencijos 8 straipsnio, jeigu tai padaryta privačiomis priemonėmis. Tačiau tokia situacija pagal jos pobūdį turi būti atskiriama nuo slapto susižinojimo kontrolės ir įrašinėjimo, kurį privatus asmuo atlieka oficialaus tyrimo (baudžiamojo ar kitokio) kontekste ir šio tyrimo naudai, valstybės tyrimo institucijoms pritariant ir teikiant techninę pagalbą privačiam asmeniui. Šioje byloje, nors pokalbio įrašus privatus asmuo padarė savo iniciatyva, įrangą jam parūpino valstybės institucija, kuri bent vieną kartą davė jam specialius nurodymus, kokią informaciją reiktų išgauti pokalbio metu. Dėl to Teismas nusprendė, kad valstybės institucijos padarė esminį indėlį vykdant pasiklausymo planą ir nebuvo įtikintas, jog įvykius kontroliavo privatus asmuo. Teismas konstatavo, kad buvo pažeista pareiškėjo teisė į privataus gyvenimo ir susižinojimo slaptumo gerbimą. Svarstomas apribojimas buvo paskirtas valstybės institucijai, tačiau jis šiuo atveju nebuvo grindžiamas kokia nors įstatymo ar kitokia teisės norma, o valstybės institucija atliekamo tyrimo metu neturėjo įgaliojimų, be kita ko, tokių kaip slaptas (telefono) pokalbių klausymas.”⁶⁵ Vienas iš teismo argumentų tai, kad pasiklausymas nebuvo įformintas jokiais procesiniais dokumentais, faktinis pagrindas buvo, tačiau juridinio - ne. Asmeniui negali kilti baudžiamoji atsakomybė pagal BK 167 straipsnį, jeigu informaciją apie asmens privatą gyvenimą jis gavo iš paties asmens, jo sutikimu taip pat tais atvejais, kuomet tokio sutikimo nebuvo, tačiau tai buvo ikiteisminio tyrimo dalis ir šis tyrimas atliktas laikantis visų įstatyme įtvirtintų taisyklių.

Atvejais, kuomet tirdami nusikalstamą veiką informaciją apie asmens privatą gyvenimą neteisėtai renka teisėsaugos pareigūnai gali būti vertinami ir kaip piktnaudžiavimas (BK 228 str.). Jeigu tai daroma pagal užsienio žvalgybos užduotį, veika vertinama ir kaip šnipinėjimas (BK 119 str.). Atvejais, kuomet informacija apie asmenį renkama norint padaryti jo atžvilgiu sunkų nusikaltimą, gali būti vertinami kaip rengimasis daryti šį nusikaltimą. Informacijos rinkimas taip pat gali sudaryti padėjimą padaryti nusikaltimą kitiems asmenims. BK 167 str. veika priskiriama prie formaliosios sudėties, nusikaltimo baigtumas siejamas ne su padarinių atsiradimu, o su pačia veika. Šiuo atveju asmuo trauktinas baudžiamojon atsakomybėn nepriklausomai nuo to, ar jis baigė rinkti informaciją, aptiko jam reikiamos medžiagos, bet nuo to momento, kai pradėjo ją rinkti, kištis į asmens privatą gyvenimą ir nesvarbu ar jis pasiekė savo tikslą ar ne.

Nusikaltimo subjektu gali būti ne jaunesnis kaip 16 m. pakaltinamas asmuo, BK 167 str. 2 d. sakoma, jog subjektu gali būti ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo. Bendrosios sąlygos ir pagrindai, kuomet juridiniam asmeniui gali kilti baudžiamoji atsakomybė, plačiai aptartos BK 20 str.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-141/2008.

Išanalizavus minėtą normą galima teigti, jog yra išskiriamos dvi esminės juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygų grupės:

- pirmoji - susijusi su subjekto, kuriam padarius nusikalstamą veiką baudžiamojon atsakomybėn galima traukti ir juridinį asmenį, specifiniais požymiais;
- antroji - apibūdina pačią veiką, jos padarymo tikslą bei motyvą (ji padaryta individualiai ar juridinio asmens vardu ir siekiant įgyvendinti juridinio asmens interesus ar naudoti jam).⁶⁶

Analizuojant pirmąjį atvejį matyti, kad baudžiamoji atsakomybė vis gi siejama su fiziniu asmeniu ir jo veika, tačiau jis turi veikti juridinio asmens interesais ir būtinai eiti vadovaujančias pareigas tame juridiniame asmenyje ir turi teisę arba atstovauti jam, arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą.⁶⁷ Juridinis asmuo taip pat gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir tais atvejais, kuomet veiką atliko ne vadovaujantis juridiniam asmeniui darbuotojas, o paprastas darbuotojas ar įgaliotas atstovas, jeigu veika padaryta dėl vadovaujančio asmens nepakankamos priežiūros ar kontrolės.

Antroji sąlyga, jog veika būtų padaryta juridinio asmens naudai ar interesams, t. y. iš to gauta materialinė ar kitokio pobūdžio nauda. Tačiau būtina pažymėti, jog dažniausiai juridiniai asmenys yra traukiami atsakomybėn dėl ekonominių ir finansinio pobūdžio veikų. Šiuo metu Lietuvoje nėra teismų praktikos, kuria būtų analizuojami atvejai, kuomet juridinis asmuo neteisėtai rinktų informaciją apie privatų asmens gyvenimą.

2.3. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas subjektyvieji požymiai.

Visi BK XXIV skyriuje įtvirtinti nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui gali būti padaromi tik tiesiogine kaltininko tyčia. Kadangi BK 167 straipsnyje įtvirtintos veikos sudėtis yra formalioji, tai ir tyčia gali būti tik tiesioginė - asmuo darydamas pavojingą veiką suvokė pavojingą daromos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti.⁶⁸ Šiuo atveju asmens psichinis santykis su veika pasireiškia tuo, kad asmuo suvokia, jog neteisėtai renka informaciją apie kito asmens privatų gyvenimą, valinis momentas - noras taip veikti, neteisėtai rinkti informaciją apie kito asmens privatų gyvenimą.

Kaip ir bet kuriuo kitu atveju, siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn jis turi būti pakaltinamas. Veikos motyvai neturi juridinės reikšmės kvalifikuojant veiką, tačiau gali rodyti, jog asmuo, be minėtos veikos, padarė dar ir kitą nusikalstamą veiką, pvz., rengimąsi padaryti

⁶⁶ R. Ažubalytė ir kt. Specifinės baudžiamojo proceso rūšys// 2011, Vilnius, MRU, p. 192.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968// Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, redakcija aktuali 2012-01-06// Valstybės žinios. 2011-12-22 VIII-1968.

⁶⁸ V. Piesliakas, Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai, 2009 Justitia, Vilnius, p. 376.

nužudymą, vagystę, plėšimą, turto prievartavimą, sukčiavimą ir pan.⁶⁹ Jeigu tyrimo metu nustatoma, jog asmuo veiką padaro suklydimo įtakoje, manydamas, kad turi teisę rinkti informaciją, jo veika bus kvalifikuojama kaip savavaldžiavimas (BK 294 str.), o jeigu nėra šiame straipsnyje nurodytų padarinių, bus traukiamas administracinė atsakomybė už savavaldžiavimą (ATPK 188 str.). Paminėtina, jog nagrinėjamo straipsnio atžvilgiu veikos motyvai neturi juridinės reikšmės, tačiau jis yra svarbus siekiant nustatyti ar asmuo atlikdamas BK 167 straipsnyje nurodytą veiką nepadarė ir kitos nusikalstamos veikos, pvz.: rengimąsi padaryti nužudymą, vagystę, turto prievartavimą, sukčiavimą ir kt.

Išanalizavus BK 167 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėtį galima daryti išvadą, jog asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tuo atveju, jeigu neturėdamas faktinio ir teisinio pagrindo įvairiais būdais - sekant, pasiklausant pokalbių, peržiūrint asmens elektroninę informaciją, darant jos kopijas - rinks žinias, susijusias su asmens privačiu gyvenimu ir supras savo daromą veiką.

Tačiau šio straipsnio analizė sukėlė tam tikrų klausimų, nėra aišku, ką apima neteisėtumo sąvoka, kaip turi būti vertinami atvejai, kuomet informacija susižinoma tarp sutuoktinių, šeimos narių, kaip turi būti reaguojama į gandus, paskalas BK 167 straipsnio atžvilgiu. Baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik tuomet, jeigu informacija yra renkama neteisėtai, LR Konstitucijoje nurodyti griežti teisėtumo pagrindai – įstatyminis bei teisminis leidimai, galbūt tai gali būti pateisinama tuo, jog kišamasi į asmens privačią erdvę. Tačiau iškyla klausimas kaip turi būti reaguojama kuomet žmona perskaito savo vyrui skirtą laišką, trumpąją žinutę, atvejai, kuomet tėvai skaito savo vaikų korespondenciją. Nėra aišku, kuo informacijos rinkimas skiriasi nuo paprasčiausios kontrolės. Manytina, jog kiekvienas tėvas turi ne tik teisę, bet ir pareigą kontroliuoti savo vaiką, užtikrinti jo tinkamą augimą, vystymąsi. Taip pat yra ir žmonėms gyvenant santuokoje ar partnerystėje, aišku galima teigti, jog sutuoktiniai turi gerbti vienas kitą, pasitikėti vienas kitu. Tačiau iš pasitikėjimo gali būti kildinamas ir informacijos susižinojimas, kyla klausimas ar sudarius santuoką iš viso yra asmeninis gyvenimas kiekvieno sutuoktinio atskirai, galbūt atsiranda jų kaip šeimos privatus gyvenimas.

Kitas svarstytinas klausimas, tai paskalos, gandai ir jų vertinimas BK 167 straipsnio atžvilgiu. Asmuo gali iš lūpų į lūpas perduoti informaciją, susijusią su privačiu kito asmens gyvenimu. Tačiau ar vienos moters perduota „informacija“ kitai bus laikomas neteisėtu informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimu, atskleidimu. Manau, kad ne. Galima daryti išvadą, jog BK 167 str. – 168 str. veika apima ir mažareikšmius dalykus. Todėl įstatymo leidėjas turėtų sukonkretinti, kokios veikos laikytinos asmens privataus gyvenimo pažeidimu. Galbūt

⁶⁹ Fedosiukas O. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui (BK XXIV skyrius: 165-168 str.), paskaitų konspektas.

siekiant išspręsti šią problemą būtų tikslinga įvesti žalos kriterijų. Tuomet baudžiamosios atsakomybės kilimas priklausys nuo to, kokia žala buvo padaryta asmeniui. Ar ji reali, didelė. Dėl žalos dydžio, galima teigti, jog tai yra labai subjektyvus dalykas, ji negali būti konkretizuojama, griežtai apibrėžiama. Šiuo atveju žalos dydis turėtų būti nustatinėjamas atsižvelgiant į faktines aplinkybes. Nustatinėjamas ne tik žalos dydis, bet ir realumas, manyčiau, jog kiekvienu atveju turi būti patikrinama, ar surinkta informacija, jos atskleidimas sukėlė asmeniui pagrįstus išgyvenimus, ar tie išgyvenimai patirti dėl to, kad buvo pažeistas jo asmeninis gyvenimas. Tuomet vertinant situaciją, kuomet vyras paėmęs savo žmonos telefoną perskaito jai skirtas žinutes, peržiūri jos nuotraukų albumą ir pan., turi būti atsižvelgiama ar dėl to ji patyrė didelius išgyvenimus ir ar jie buvo pagrįsti. Aišku, kad vaikas tvirtins, jog jis patyrė didelius išgyvenimus dėl to, kad tėvai perskaitė jo elektroninius laiškus, socialinio tinklapio įrašus, tačiau tokiu atveju turi būti atsižvelgiama į tai, jog nebuvo siekiama pakenkti asmeniui, o atvirksčiai – rūpinamasi juo. Logiška, jog situacija, kada tam tikrą informaciją sužino sutuoktinis ir situacija, kai visiškai nepažįstamas asmuo, nėra ta pačios ir asmeniui sukelia skirtingus jausmus, išgyvenimus. Todėl kiekvienu atveju teismas turėtų vertinti, subjektą ir jo ryšį su nukentėjusiuoju, padarytą žalos dydį. Tokiu būdu būtų galima išvengti atvejų, kuomet naudojami valstybės finansiniai bei žmogiškieji resursai akivaizdžiai nusikalstamo pobūdžio neturinčioms veikoms tirti. Išanalizavus teismų praktiką galima daryti išvadą, jog teismai ne visada vertina ryšį tarp nukentėjusiojo ir įtariamojo. Todėl galima teigti, jog siekiant tinkamai vertinti atvejus, susijusius su asmens privataus gyvenimo pažeidimu renkant apie jį informaciją turi būti įvedamas papildomas - žalos kriterijus.

3. NETEISĖTAS INFORMACIJOS APIE ASMENS PRIVATŲ GYVENIMĄ ATSKLEIDIMAS AR PANAUDOJIMAS

Kiekvienas asmuo tikis, kad valstybė, kuriai jis moka mokesčius, kurioje augina savo vaikus, kuria šeima, galės užtikrinti, jog asmens pagrindinės teisės ir laisvės bus garantuotos ir apsaugotos, o esant jų pažeidimui valstybė imsis atitinkamų priemonių, jog pažeistą teisę atstatyti bei nustatyti šios pusiausvyros sutrikdymo šaltinį ir jį tinkamai nubausti. Ne retai yra susiduriama su atvejais, kuomet kreipusis į tam tikras institucijas asmuo privalo suteikti duomenis apie save, apie savo asmeninį gyvenimą. Žmogus atsiduria situacijoje, kuomet nesuteikęs savo duomenų, jis negali gauti tam tikros paslaugos, todėl jis turi tai padaryti. Manau, kad valstybė turi griežtai reaguoti į atvejus, kuomet asmuo, būdamas silpnesne šalimi, suteikia kitam juridinio asmens atstovui informaciją apie save, o šis ją panaudoja ne tik nustatytiems tikslams, bet ir siekdamas naudos sau, atskleisdamas informaciją apie asmens privatų gyvenimą tretiesiems asmenims.

Anksčiau aptartame BK 167 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė tik už neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimą. Toliau bus analizuojamas BK 168 straipsnis, kuriame yra kalbama apie gauto rezultato - surinktos informacijos – atskleidimą ar panaudojimą. Taip pat atvejai, kuomet informaciją atskleidžia asmenys, kurie ją gavo dėl savo tarnybinės ar profesinės veiklos, atlikdami laikiną užduotį arba informaciją surinko pažeisdami asmens būsto, susižinojimo neliečiamumą.

3.1. Neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas objektyvieji požymiai.

Analizuojamos veikos objektas ir dalykas yra analogiški jau aptartiems BK 167 straipsnio objektui ir dalykui – teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir anksčiau neskelbta informacija apie asmens privatų gyvenimą - todėl tai dar kartą nebus analizuojama. Tačiau šiuo atveju BK įtvirtina alternatyvias veikas, kuriomis veika gali būti padaroma:

- informacijos apie kito žmogaus privatų gyvenimą viešas paskelbimas;
- pasinaudojimas tokia informacija;

- tokios informacijos panaudojimas kitų asmenų labai.

Informacijos apie kito žmogaus privatų gyvenimą viešas paskelbimas, kuomet pats asmuo suteikia informaciją apie savo asmeninį gyvenimą ir sutinka, kad ji būtų skelbiama viešai nėra BK 167 str. įtvirtintos veikos dalykas. Būtina išsiaiškinti, kada yra laikoma, jog informacija yra paskelbta viešai. Lietuvių kalbos žodyne žodis viešas aiškinamas dvejopai: visiems skirtas, visuomenės naudojamas; atviras, neslaptas.⁷⁰ Tauragės rajono apylinkės teismas nutartimi atsisakė pradėti baudžiamąjį procesą privataus kaltinimo byloje, kadangi veikoje neižvelgė BK 168 str. numatytų nusikalstamos veikos požymių, o būtent: „A. O. skunde nurodo, kad J. S. 2008-12-15 skunde Tauragės rajono merui tyčia rašė uždraustą informaciją apie jo privatų gyvenimą. Skunde rašydama „A. O. serga psichine liga ir yra įrašytas įskaityton...“, „...tačiau dėl psichikos negalia turinčio gyventojų..“, viešai paskelbė informaciją apie jo sveikatos būklę. <...> LR BK 168 str. 1 d. numatyta baudžiamoji atsakomybė už privataus kito žmogaus gyvenimo informacijos viešą paskelbimą. Viešas informacijos apie privatų kito žmogaus gyvenimą paskelbimas laikomas tuomet, kai ji atskleidžiama neapibrėžtam adresatų ratui panaudojant spaudos, televizijos, radijo ir kitų informacijos priemonių galimybes, taip pat kitokius viešus renginius. A. O skundo teiginys, kad J. S. viešai paskelbė informaciją apie jo sveikatos būklę yra nepagrįstas, kadangi J. S. 2011-12-15 raštą pateikė konkrečiam asmeniui, tai yra rajono merui.“⁷¹ Ši teismo nutartis buvo apskūsta, apeliacinės instancijos teismas pasisakė taip: „Teismas skundžiamojoje nutartyje aptarė A. O. skunde nurodytą aplinkybes, atskleidė ir tinkamai aiškino BK 168 str. numatyto nusikaltimo esmę, požymius“⁷² Ir aukštesnės instancijos teismas paliko galioti Tauragės rajono apylinkės teismo nutartį ir visiškai sutiko su pateiktu viešu informacijos paskelbimo apibūdinimu. Šiaulių apygardos teismas nagrinėdamas apeliacinį E. K. ir T. K. skundą pasisakė dėl termino „neapibrėžtas žmonių ratas“ - „Apeliantų teigimu V. B. padarytas fotonuotraukas pateikdamas policijai ir namo gyventojų susirinkimo metu, pavišino informaciją apie jų privatų gyvenimą neapibrėžtam asmenų ratui. Tačiau toks nukentėjusiųjų skundo teiginys yra nepagrįstas, kadangi V. B. fotonuotraukas pateikė teisėsaugos institucijai - policijai, t. y. apibrėžtam asmenų ratui, kuris sutinkamai su Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo bei kitų teisės aktų nuostatomis, darbo metu sužinoję ar gavę konfidencialios informacijos, tokią informaciją laiko paslapyje, jei ko nors kita nereikalauja tarnybinių pareigų vykdymas. Taigi, remiantis šiomis aplinkybėmis, fotonuotraukų pateikimas policijai nelaikytinas viešu informacijos apie privatų kito žmogaus gyvenimą, šiuo konkrečiu atveju apie T. K. ir E. K. automobilio parkavimą kieme – pavišiniu. Taip pat

⁷⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas leidimas [interaktyvus]. Vilnius, 2006 [žiūrėta 2013-09-18] <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/v/viesas>>.

⁷¹ Tauragės rajono apylinkės teismo 2011 m. rugsėjo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. PK-247-760/2011.

⁷² Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-946-113/2011.

informacijos paviešinimu nelaikytina ir fotonuotraukos, kuriose užfiksuotas E. K. automobilis, parodymas namo gyventojų susirinkimo metu, kadangi iš vykusio namo gyventojų susirinkimo protokolo matyti, kad susirinkime dalyvavo UAB „A.“ direktorė R. J., techninės priežiūros inžinierius R. A. ir namo (duomenys neskelbiami) butų ir kitų patalpų savininkai ir šio susirinkimo metu butų savininkai išreiškė pretenziją dėl 4 buto savininko prie namo netvarkingai statomo automobilio ir šuns vedžiojimo. Kaip matyti, namo gyventojų susirinkime dalyvavo apibrėžtas asmenų ratas – (duomenys neskelbiami) namo trijų butų gyventojai, t. y. D. K., E. K., A. B. ir R. K. Kadangi UAB „A.“ yra atsakingas už šio namo bendrojo naudojimo objektų valdymą ir tinkamą priežiūrą, todėl susirinkimo metu ir buvo išreikštos pretenzijos 4 buto gyventojams dalyvaujant namą administruojančios įmonės atstovams. Dėl netvarkingai statomo automobilio, kuriuo užstatomas invalidų takelis su E. K. buvo prarastas profilaktinis pokalbis ir policijoje. Taigi, atsižvelgiant į paminėtas aplinkybes, teismas daro išvadą, kad minėtame susirinkime V. B. parodytos fotonuotraukos apie E. K. automobilio netinkamą statymą nelaikytina paviešinimu.⁷³ Kitas atvejis: „Taip pat teisme iš byloje surinktų įrodymų nustatyta, kad kaltinamasis A. B. po to, kai neteisėtai surinko informaciją apie privatų S. K. gyvenimą, 2011 m. kovo 4 d., be nukentėjusiosios S. K. sutikimo, viešai paskelbė filmuotą įrašą, susijusį su nukentėjusiosios lytiniu gyvenimu, demonstruodamas šį įrašą namuose savo sesei D. G., bei perrašydamas šį filmuotą įrašą į sesers mobilaus ryšio telefoną, dėl ko neribotas skaičius žmonių turėjo galimybę matyti informaciją, susijusią su privačiu S. K. gyvenimu.⁷⁴ Pirmaisiais atvejais teismai laikėsi pozicijos, jog informacijos atskleidimas apibrėžtam asmenų ratui – seniūnui, namo bendrijos susirinkimo nariams – nėra laikomas viešu informacijos paskelbimu, galima sutikti su šia teismų pozicija, kadangi kitu atveju net ir už mažareikšmes veikas asmenys bus traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Išskyla klausimas dėl paskutinės situacijos, kuomet įrašas, kuriame užfiksuotos asmens privataus gyvenimo akimirkos, parodomas vienam asmeniui – seseriai ir perrašomas į mobilųjį telefoną. Manau, kad šiuo atveju teismas turėjo vertinti tai ar įrašas buvo išsiųstas kitiems adresatams, patalpintas į viešąją erdvę, ar buvo galimybė su juo susipažinti neapibrėžtam asmenų ratui. Kadangi, vadovaujantis ankstesniais teismo sprendimais, atvejis, kuomet šis įrašas paviešintas tik vienam asmeniui, konkrečiai seseriai, nebus laikomas viešu informacijos paskelbimu, kadangi su medžiaga susipažino siaurai apibrėžtas asmenų ratas. Tokiu atveju kaltinamasis galėjo būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik už neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, bet ne už jos atskleidimą.

⁷³ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-64/2010.

⁷⁴ Ukmergės rajono apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-244-627/2012.

Galima daryti prielaidą, jog informacija turi būti taip paskelbta, kad ji galėtų būti laisvai bet kam prieinama. Informacija turi būti paskelbta daugiau nei vienam asmeniui, tai gali būti padaroma per visuomenės informavimo priemones: žiniasklaidą, internetinius tinklapius, siunčiant elektroninius laiškus plačiam adresatų ratui, išskabinant pranešimus, informaciją. Svarbu, kad tokia informacija tampa prieinama asmenims, kurie neturi jokios pagrįstos teisės jos žinoti ir tai leidžia informaciją skleisti kitiems.

Kaip minėta surinkta informacija apie asmens privatą gyvenimą turi būti išviešinta, t. y. paskelbta neapibrėžtam subjektų ratui, pasinaudojant visuomenės informavimo priemonėmis, esant viešam asmenų susibūrimui. Informacijos atskleidimas pavieniui asmeniui ar jų grupei nebus kvalifikuojamas kaip informacijos atskleidimas. Visuomenės informavimo įstatymo 14 str. 3 d. aptarti atvejai, kuomet informacija apie asmens privatą gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo:

1. kai informacijos apie privatą gyvenimą atskleidimas padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas;
2. kai informacija pateikiama viešai nagrinėjant bylą;
3. kai informacija apie viešojo asmens privatą gyvenimą atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias aplinkybes ar asmens savybes.

Taigi žiniasklaidos priemonėms, žurnalistams suteikiamas teisinis pagrindas atskleisti informaciją apie asmens privatą gyvenimą ir tokiais leistiniais būdais paskelbti surinktus duomenis viešai, neapibrėžtam žmonių ratui. Šiuo klausimu ne kartą yra pasisakęs ir EŽTT, paminėtina *Von Hannover vs. Germany* byla, kurioje nubrėžta riba tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės, konstatavo, kad žymus šiuolaikinės visuomenės asmuo ir jo teisės į privatą gyvenimą „baigiasi ties lauko durimis“, t. y. visuomenė turi teisėtą interesą žinoti kaip jis ar ji elgiasi viešose vietose. Išnagrinėjęs byla EŽTT konstatavo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą. EŽTT patvirtino, jog į privataus gyvenimo sferą patenka ir asmens bendravimo su kitais asmenimis sritis. Teismas pabrėžė, kad Konvencijos 8 straipsnis užtikrina ne tik asmenų apsaugą nuo betarpiško valstybės kišimosi, bet ir apima tam tikrus pozityvius valstybės įsipareigojimus, kurie gali apimti privataus gyvenimo apsaugai skirtas priemones, netgi individų tarpusavio santykių srityje. Teismas pažymėjo, kad nors vertinant šiuos įsipareigojimus būtina balansuoti tarp privatumo ir saviraiškos laisvės, nuotraukų publikavimas nebuvo niekaip susijęs su viešu diskursu, o buvo greičiau visuomenės smalsumo tenkinimas. Bulvarinė spauda, paskelbusi ne tik žinomo asmens, bet ir jo vaikų nuotraukas, nevykdė savo esminės funkcijos demokratinėje visuomenėje – informuoti bei formuoti viešąją nuomonę, tačiau siekė patenkinti savo skaitytojų vojeristinius⁷⁵ polinkius ir gauti

⁷⁵ Pranc. voyeurisme – lytinis nukrypimas, kurio metu asmuo seksualiai pasitenkina stebėdamas kitų lytinius organus arba sueitį.

iš to finansinės naudos. Tokiu būdu EŽTT atkreipė dėmesį į skirtumus tarp viešojo intereso ir visuomenės smalsumo, taip pat teisės informuoti apie visuomeninės svarbos dalykus ir informacijos, kuria siekiama gauti finansinės naudos.⁷⁶

Visuomenės informavimo įstatyme aptarta, kuomet informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti atskleista, pavišinta, tačiau nieko neužsimenama apie tokios informacijos rinkimą. Juk logiška, jog prieš paskelbiant tam tikrą informaciją ji pirmiausiai turi būti surenkama. Įstatyme įtvirtinta žurnalisto pareiga informaciją rinkti ir skelbti tik etiškais ir teisėtais būdais.⁷⁷ Minėta, jog teisėto informacijos rinkimo kriterijai nurodyti LR Konstitucijoje, remiantis šia norma žurnalistas ar leidinys, vadovaudamasis įstatymu, turi gauti teismo leidimą tokiems veiksams atlikti. Tačiau nei žurnalistas, nei juridinis asmuo neturi teisės kreiptis į teismą dėl tokio leidimo išdavimo. Logiška, jog negalimi atvejai, kuomet visuomenės informavimo priemonėms suteikiami leidimai klausytis kitų asmenų pokalbių, leidimai juos sekti. Tai akivaizdžiai peržengtų teisėtumo ribas, žodžio laisvė negali būti iškeliamą virš asmens teisės į privatų gyvenimą. Todėl turi būti surastas balansas tarp šių dviejų teisių. Asmens fotografavimas viešoje vietoje, renginyje ar asmens, viešai atlikusio nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, užfiksavimas ir pavišinimas negali būti traktuojamas kaip neteisėtas faktų, susijusių su asmens privačiu gyvenimu, rinkimas ir atskleidimas, tai turi būti vertinama kaip teisės į žodžio laisvę išraiškos forma. Kiekvienu atveju veiksmai turi būti vertinami dviejų teisių atžvilgiu – teisės į privatų gyvenimą ir teisės į žodžio laisvę.

Asmens pasinaudojimas neteisėtai surinkta informacija apie privatų asmens gyvenimą. Šis veikimas siejamas su tam tikra nauda, kuri gali būti tiek turtinio, tiek ir neturtinio pobūdžio. „*M. A. paaiškino, kad kaltę pripažįsta pilnai ir gailisi dėl to, ką padarė. Turėjo galimybę pasinaudoti bendrovės kompiuterinėje duomenų bazėje esančiais TELE2 klientų asmeniniais duomenimis. Panaudojo šiuos duomenis surašydama netikras sutartis su bendrove, pagal kurias ji pasiimdavo telefonų aparatus už 1 litą ir juos parduodavo.*“⁷⁸ Cituotu atveju asmuo, gavęs privačią informaciją apie kitus asmenis, ją panaudodavo tam, kad įgytų materialinės naudos sau – pardavus telefonus, įgytus už 1 litą, gautą pelną pasiimdavo sau. Materialinės naudos gavimu taip pat bus laikomi atvejai, kuomet surinkta informacija yra parduodama, už ją gaunamas kitoks atlygis. Neturtinės naudos gavimas, tai atvejai, kuomet surinkta informacija viešinama tam, kad pakenkti savo konkurentams, siekiant garbės sau, norint užimti tam tikras pareigas ir pan. Informacijos panaudojimas kitų asmenų labui taip pat pasireiškia kaip tam tikros formos naudos siekimo, tik

⁷⁶ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. Teisės problemos, 2007/2(56).

⁷⁷ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas// Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

⁷⁸ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-373-365/2009.

skirtumas tas, kad naudą gauna ne informaciją rinkęs asmuo, o kitas - bendradarbis, giminaitis ar kt.

Viešas informacijos paskelbimas yra baigta veika, kai neapibrėžtam asmenų ratui sudarytos galimybės susipažinti su ta informacija, informacijos panaudojimas kitų labui taip pat informacijos pasinaudojimas yra baigtos atlikus veiksmą, kuriuo siekiama naudoti sau ar kitiems, šių veikų sudėtis yra formali. Nėra svarbūs padariniai, atsakomybė kyla nuo veikos pradėjimo momento, o ne nuo padarinių atsiradimo.

Asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu jis yra ne jaunesnis kaip 16 metų bei pasižymi subjektui būdingais specialiaisiais požymiais, t. y. informacija sužino:

- dėl savo tarnybos ar profesijos;
- atlikdamas laikiną užduotį;
- darydamas LR BK 165 – 167 straipsniuose numatytą veiką, t. y. įsibraudamas į kito asmens būstą, pažeisdamas susižinojimo slaptumą arba kitaip neteisėtai ją rinkdamas. Šiuo atveju veikos gali būti kvalifikuojamos iš sutapties arba tik taikant BK 168 str.⁷⁹

Informacijos sužinojimas dėl tarnybos reiškia, kad atitinkamos žinios patenka kaltininkui vien dėl to, kad jis užima tam tikras pareigas valstybinėje ar kitoje institucijoje.⁸⁰ Valstybės tarnautojas - fizinis asmuo, įgijęs šio ir kitų įstatymų nustatytą valstybės tarnautojo statusą ir valstybės (valstybinėse ir savivaldybių) institucijose ar įstaigose atliekantis viešojo administravimo, ūkinės ar technines funkcijas arba teikiantis viešąsias paslaugas visuomenei.⁸¹ LR BK taip išaiškina valstybės tarnautojo sąvoką, lyginant su Valstybės tarnybos pateiktu išaiškinimu jis yra žymiai platesnis: valstybės tarnautojai yra asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, – valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą bei kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.⁸² Taigi asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu eidamas pareigas valstybinėje arba privačioje institucijoje, kuri skirta visuomenės interesams tenkinti, pasinaudos informacija, surinkta atliekant savo tiesioginį darbą. Galima ir tokia situacija, jog asmuo eidamas pareigas sužino informaciją, kurios jis neturėjo teisės žinoti, neturėjo galimybės ją gauti, tokiu atveju nebus laikoma, jog veika padaryta dėl tarnybos.

⁷⁹ Fedosiukas O. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui (BK XXIV skyrius: 165-168 str.), paskaitų konspektas.

⁸⁰ Baudžiamojo kodekso komentaras, I dalis// VĮ Registrų centras. Vilnius. 2009. p. 240.

⁸¹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas; VIII-1316// Valstybės žinios Nr. 66-2130. Aktuali redakcija 2002 04 23.

⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968// Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, redakcija aktuali 2012-01-06// Valstybės žinios. 2011-12-22 VIII-1968.

Profesinė veikla - veikla pagal įgytą, turimą profesiją,⁸³ išanalizavus apibrėžimą galima teigti, jog šiuo atveju informacija gaunama asmeniui užsiimant profesine veikla, pvz.: verčiantis advokato, notaro, antstolio, gydytojo praktika ir pan. Reiktų paminėti, kad tiek advokatai, tiek gydytojai prieš pradėdami eiti pareigas prisiekia ir įsipareigoja gerbti savo klientus, pacientus bei niekam neatskleisti informacijos, kurią sužinojo dėl savo einamų pareigų. O esant pažeidimui jie pirmiausiai traukiami drausminėn atsakomybėn. Abiem atvejais informacija sužinoma pasinaudojant savo darbine veikla, kuomet žmonės savanoriškai suteikia tam tikrą asmeninę informaciją ir pagrįstai tikisi, kad ji bus naudojama tik sutarties tikslams siekti.

Informacijos susižinojimas dėl laikinos užduoties atlikimo, tai atvejai, kuomet atitinkamos žinios kaltininkui patenka todėl, kad jis laikinai atliko kažkokį pavedimą, darbą - dalyvavo bylos tyrimo veiksmuose kaip specialistas, kviestinis, atliko praktiką justicijos įstaigoje, spaudos leidinio redakcijoje, archyve, gydymo įstaigoje, buvo daiktų saugotojas pagal laikinosios pasaugos sutartį ir pan.⁸⁴

Trečiuoju atveju veika atliekama kartu su kitomis BK XXIV skyriuje įtvirtintomis nusikalstamomis veikomis. Kalbant apie nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, dažniausiai ši veika pasireiškia kaip neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas, kuris dažnai kvalifikuojamas iš sutapties su kitoms BK įvardintomis nusikalstamomis veikomis. Informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti surinkta ir neteisėtai patekus į asmens būstą. Būstas, tai gyvenamoji patalpa, skirta žmonių nuolatiniam, laikinam gyvenimui arba viešnagei. Tokia patalpa galėtų būti nuosavas arba nuomojamas namas, butas, vila, sodo namelis ar viešbučio, motelio, poilsio namų kambarys ir pan., kartu su tai patalpai priklausančiomis dalimis, naudojamomis laisvalaikiui praleisti, poilsiui arba kitiems poreikiams tenkinti.⁸⁵ Šio darbo rėmuose svarbu tik aptarti atvejus, kuomet laikoma, jog į būstą patekta neteisėtai, vienas iš atvejų, kai kaltininkas, tai padaro išdauždamas langą, išlauždamas spyną. „*R. G. nuteistas už tai, kad, veikdamas bendrininkų grupe kartu su M. V., šiam jėga išplėšus duris ir neteisėtai, atvirai, be savininkės L. S. leidimo įsibrovė į jos gyvenamąsias patalpas, o po to pro langą neteisėtai, atvirai į šias gyvenamąsias patalpas įsibrovė R. G. <...> taip realizuodamas visus BK 165 straipsnio 1 dalyje numatytos veikos objektyviusius požymius – neteisėtai, atvirai, prieš nukentėjusiojo valią įsibrovė į jos butą.*”⁸⁶ Kyla klausimas kaip vertinama veika, jeigu asmuo į būstą patenka pro neužrakintas duris, turėdamas galimybę laisvai patekti: „*Byloje nustatyta, kad E. V. po anksčiau buvusio konflikto su A. Š. be leidimo pro neužrakintas duris pateko į jos namus, vaikščiojo po*

⁸³Paieškos sistema Wikipedia, profesinė veikla apibrėžimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-01-29] <http://lt.wikipedia.org/wiki/Profesinė_veikla>.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Jovaišas K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas// Teisės problemos. 2005. Nr. 2 (48).

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-458/2009.

namą, užlipo į antrąjį aukštą, vėl be leidimo, prieš nukentėjusiosios valią, įėjo į jos kambarį ir peiliu grasino ją nužudyti. Tokie E. V. veiksmai bei patekimo į A. Š. namus negeranoriški tikslai nagrinėjamu atveju pagrįstai pripažinti neteisėtu įsibrovimu į nukentėjusiosios namus ir teisingai kvalifikuoti pagal BK 165 straipsnio 1 dalį.”⁸⁷ Siekiant nustatyti ar asmuo neteisėtai pateko į būstą, būtina įvertinti, koku tikslu jis ėjo ir kaip tai suprato kita pusė. Todėl situacija, kuomet asmuo įsibrovęs į viešbučio kambarį paima ten apsisistojusio asmens fonuotraukas, asmeninius dokumentus ir juos paviešina, bus kvalifikuojama pagal BK 168 str. „T. P. T. neteisėtai rinko informaciją apie privatų asmens gyvenimą: jis laikotarpyje nuo 2007 m. iki 2010 m. vasario mėnesio, tikslus laikas tyrimo metu nenustatytas, įvairiose vietose ir gyvenamosiose patalpose, Klaipėdos mieste, fotografavo ir filmavo vaizdo filmavimo kamera „Aiptek HD1080P” L. T. jai apie tai nežinant. <...> Be to jis, turėdamas tyčią paniekinti ir pažeminti L. T. viešai, naudodamasis kompiuteriu „Toshiba Satellite A200-1CR”, kurio IP adresas 10.5.8.22, per visuomenės informavimo priemonę, be L. T. sutikimo, tai yra naudodamasis pasauliniu interneto tinklu, interneto pažinčių puslapiuose love.rambler.ru ir love.mail.ru patalpino skelbimą su L. T. nuotraukomis <...> Tokiu būdu T. P. T. per visuomenės informavimo priemonę viešai paskelbė tikrovės neatitinkančią informaciją, paniekinančią ir pažeminančią L. T.”⁸⁸ Šiuo atveju kaltinamojo T. P. T. veika teisingai kvalifikuota pagal BK 168 str., kadangi asmuo neteisėtai pateko į ne jam priklausančias patalpas (neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas), jose įrengė vaizdo ir garso fiksavimo priemones ir jomis surinktą informaciją paviešino neapibrėžtam asmenų ratui. Tokiu būdu asmuo ne tik pažeminamas paskelbus jo asmenines nuotraukas, bet pažeidžiamas jo saugumo jausmas, kadangi įsibraunama į jo asmeninę erdvę – būstą.

Kitas būdas, tai privačios informacijos atskleidimas pažeidus asmens susižinojimo neliečiamumą. „S. G. nuteista už tai, kad neteisėtai prieš V. B. valią skaitė jos mobiliojo ryšio telefone esančias trumpąsias žinutes ir taip pažeidė nukentėjusiosios susirašinėjimo techninėmis priemonėmis siunčiamų pranešimų slaptumą.<...> Teisėjų kolegija konstatuoja, kad, remiantis bylos duomenimis, baudžiamasis įstatymas – BK 166 straipsnio 1 dalis – S. G. padarytai nusikalstamai veikai pritaikytas tinkamai.”⁸⁹ Šiuo atveju teismas konstatavo, jog trumpųjų žinučių perskaitymas yra laikomas asmens privataus gyvenimo pažeidimu ir asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Baudžiamoji atsakomybė kils ir tuo atveju, jeigu asmuo paims kitam asmeniui priklausančius laiškus, juos perskaitys ir kitiems atskleis joje esančią informaciją.

Už šią veiką baudžiamojon atsakomybėn gali būti patraukiamas ir juridinis asmuo.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-639/2010.

⁸⁸ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 19 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-1248-659/2010.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2007.

Jeigu asmuo viešai paskelbė, pasinaudojo ar panaudojo kitų labai informaciją, kurią gavo atsitiktinai, jis netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, kadangi nėra veikos sudėties toks asmuo gali būti traukiamas civilinėn atsakomybėn.

3.2. Subjektyvieji neteisėtos informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo požymiai.

BK 168 str. įtvirtinta veika gali būti padaroma tik tiesiogine tyčia, kaltininkas supranta, kad be asmens sutikimo viešai paskelbia, pasinaudoja ar kitų asmenų labai panaudoja informaciją apie kito žmogaus privatų gyvenimą, kurią jis sužinojo dėl savo tarnybos ar profesinės veiklos arba atlikdamas laikiną užduotį, arba ją surinko įsibraudamas į kito žmogaus būstą, pažeisdamas susirašinėjimo, kitokių pranešimų, siuntų ar pokalbių telefonu slaptumą arba kitaip neteisėtai ją rinkdamas, ir nori taip veikti. Alabamos baudžiamajame kodekse reglamentuojama labai panaši veika - neteisėtai išgautos informacijos atskleidimas - asmuo padaro šį nusikaltimą, jei jis žinodamas arba neapgalvotai panaudoja, arba atskleidžia informaciją, išgautą neteisėtai klausantis asmens pokalbių arba sekant ir stebint asmenį.⁹⁰ Alabamos kodekse numatyta, jog veika gali būti padaryta ir esant neatsargumui - „nepagalvota“, „žinant“. Tačiau atskleisti ar panaudoti informaciją neatsargiai nėra įmanoma, jeigu asmuo yra pakankamai protingas, juolab jeigu tą informaciją neteisėtai išgavo klausydamasis pokalbių arba slapta sekdamas, tokiu atveju asmuo turi suvokti, jog tyčia tokią informaciją skelbia ir naudoja.

Jeigu asmuo klysta ir mano, kad turi teisę viešai skelbti ar naudoti informaciją apie kito asmens privatų gyvenimą, ir tuo padaro didelės žalos jo veika bus vertinama kaip savavaldžiavimas (BK 249 str.), jeigu didelės žalos požymio nėra, veika bus kvalifikuojama kaip administracinis teisės pažeidimas (ATPK 188 str.).

Šiuo atveju veikos motyvai ir tikslai tai pat neturi juridinės reikšmės kvalifikuojant veiką pagal informacijos paskelbimo požymį, tačiau taikant pasinaudojimo informacija ar jos panaudojimo požymius, būtinu subjektyviu požymiu yra tikslas gauti sau ar kitiems turtinės ar asmeninės naudos. Ir šiuo atveju tam tikrų motyvų ir tikslų buvimas gali rodyti, jog asmuo padarė kitą nusikalstamą veiką. Jeigu informacija panaudota verčiant asmenį atlikti kokį nors veiksmą arba susilaikyti nuo jo, veika, atsižvelgiant į pateiktų pretenzijų turinį, turėtų būti kvalifikuojama pagal atitinkamus BK straipsnius – 148, 181, 151, 231, 233, 288, 308. Šiais atvejais asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą. Jeigu surinktą informaciją neteisėtai paskelbia arba ja pasinaudoja valstybės

⁹⁰ Alabamos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-01-15] <<http://legislature.state.al.us/CodeofAlabama/1975/148207.htm>> .

tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, veikia vertinama kaip nusikaltimų daugėtas pagal BK 168 str. ir 228 str. (piktnaudžiavimas).

Baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tik pakaltinamas asmuo. Už neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas ir juridinis asmuo.

3.3. Privatus kaltinimas – pažeistos teisės į asmens privatų gyvenimą gynimo forma.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 str. nurodyta, jog ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras.⁹¹ Tačiau esama atvejų, kuomet kaltintojo teisės ir pareigos pereina asmeniui, kuris yra nukentėjęsysis. BK 168 str. 3 d. analizė leidžia teigti, jog ši nusikalstama veika yra privataus kaltinimo dalykas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarime yra išaiškinęs: „*Privataus kaltinimo bylų procesas – tai specifinis teisinis konfliktų sprendimo būdas, kai tam tikro konflikto juridizavimą (kriminalizavimą) ir asmens patraukimą baudžiamojon atsakomybėn lemia ne valstybės institucijų (pareigūnų), bet nukentėjusiojo valia kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas, kad būtų pradėtas baudžiamasis procesas, ir kai iki pat asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, pripažinimo kaltu arba nekaltu konflikto šalys turi galimybę susitaikyti ir šitaip sudaryti teisinės prielaidas nutraukti pradėtą baudžiamąjį procesą. Privataus kaltinimo bylų procesas – tai toks procesas, kai dėl tam tikrų nusikalstamų veikų asmenį kaltina ne valstybės institucija (pareigūnas), o pats nukentėjęsysis (ar jo atstovas).*”⁹² Šiuo atveju asmuo įgauna dvigubą statusą: nukentėjusiojo bei kaltintojo. Baudžiamasis įstatymas nustato, jog pats asmuo turi imtis iniciatyvos, jog būtų apginta jo teisė į privatų gyvenimą. Pirmiausia asmuo turi identifikuoti savo teisių pažeidimą, nuspręsti ar buvo paviešinta asmeninė informacija, tuomet surinkti tai patvirtinančius įrodymus ir kreiptis tiesiai į teismą su skundu. Šiuo atveju praleidžiama ikiteisminio tyrimo stadija. Pateikiamam skundui taikomi griežti reikalavimai: „*Privataus kaltinimo ypatumas yra tai, kad byla nagrinėjama teisme be ikiteisminio tyrimo, todėl privataus kaltintojo skunde turi būti nuosekliai, aiškiai ir konkrečiai nurodytos veikos, kuriomis yra kaltinamas baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo. Baudžiamajame procese (taip pat ir privataus kaltinimo byloje) galioja iš esmės tie patys principai, tarp kurių vienas svarbiausių principų yra rungimosi principas (BPK 7 str.) bei teisė į gynybą (BPK 10 str.). Tai reiškia, kad nusikaltimų padarymu kaltinamas turi žinoti, kuo jis yra kaltinamas, kuo grindžiamas kaltinimas ir, atitinkamai, turėti galimybę gintis nuo kaltinimų. Kaltinimas turi būti suformuotas tinkamai, o pačiame skunde turi būti nurodyti*

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės Žinios. 1992, Nr. 31-1014.

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.

kaltinimus patvirtinantys konkretūs ir aiškūs bylos duomenys.”⁹³ Siekiant procesą pradėti privataus kaltinimo tvarka nukentėjusysis turi laikytis visų procesinių taisyklių ir suformuluoti turinio ir formos reikalavimus atitinkantį skundą.

BK 168 str. 3 d. nurodyta, jog baudžiamasis procesas už neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą gali būti pradėtas tik tuo atveju, jeigu yra nukentėjusiojo asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Šiuo atveju pats asmuo turi įvertinti ar jo teisės buvo pažeistos ir imtis iniciatyvos, kad jos būtų apgintos. Nukentėjusysis gali rinktis, kokių būdu jis nori ginti savo pažeistą teisę - pradedant baudžiamąjį asmens persekiojimą ar kreipiantis į teismą su ieškiniu, civilinio proceso tvarka. Šiuo atveju įstatymo leidėjas pasielgė tinkamai, kadangi susiklostytą absurdišką situaciją, kuomet paskelbus atitinkamą informaciją apie asmens privatų gyvenimą bulvariniame leidinyje, būtų pradedamas ikiteisminis tyrimas, kurio metu galiausiai paaiškėtų, jog pats asmuo, vedamas savų tikslų, pasiūlė ir pateikė leidiniui informaciją apie save. Dažniausiai tik pats asmuo gali tinkamai įvertinti ar tam tikros informacijos pavišinimas yra jo privataus gyvenimo pažeidimas ar tiesiog paprasčiausia savireklama. Kiekvienas žmogus turi savo įsitikinimus, moralės normas, kuriomis vadovaujasi gyvendamas savo gyvenimą, kam viena gali atrodyti asmeninės informacijos atskleidimas, išibrovimas į asmens privatų gyvenimą, kitas - tai gali suprasti kaip paprasčiausios informacinio pobūdžio žinios paskleidimą apie save.

⁹³ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-214-106/2008.

IŠVADOS

1. Asmens privataus gyvenimas apima daug gyvenimo sferų, tai reiškia asmens galimybę tam tikrus savo gyvenimo aspektus laikyti atskirus nuo visuomenės. Nors privatumo sąvoka apibrėžiantys teisės aktai nurodo gana vieningą šios sąvokos aiškinimą, tačiau tik pats asmuo būdamas individas savo nuožiūra gali nubrėžti savo privataus gyvenimo ribas, kuriose jis pageidauja būti paliktas vienas. Išanalizavus Lietuvos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką galima teigti, jog į asmens privataus gyvenimo sąvoką įeina skirtingos, bet vienodai svarbios tokios asmens gyvenimo sritys kaip: šeimos gyvenimas; gyvenamoji aplinka, psichinė ir fizinė neliečiamybė, fotonuotraukos bei kiti atvaizdai, garbė ir reputacija, informacija apie sveikatą, privatus susirašinėjimas, požiūris, įsitikinimai, įpročiai ir kt. Ši sąvoka yra lanksti ir kinta priklausomai nuo pokyčių visuomenėje.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje sakoma, jog asmens privatus gyvenimas yra neliečiamas šią normą atkartojama ir plėtojama ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose: Civilinio proceso kodekse, Baudžiamojo proceso kodekse, Baudžiamajame bei Civiliniame kodeksuose, Visuomenės informavimo įstatyme, Operatyvinės veiklos, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymuose bei kt. Greta asmens privataus gyvenimo neliečiamumo analizuojami atvejai, kuomet ši teisė gali būti ribojama. Įstatymai griežtai apibrėžia šios teisės ribojimo atvejus, išskiriant juridinį bei faktinį pagrindus, toks ribojimas turi būti leidžiamas įstatymo ir įtvirtintas procesiniame dokumente – teismo nutartyje.
3. Ne visų asmenų teisė į privatų gyvenimą yra vienodos apimties, darbe išskiriami viešieji asmenys, tai asmenys, kurie dėl savo užimamų pareigų, visuomeninės padėties, tam tikro vienkartinio įvykio, aplinkybių daro įtaką visuomenės gyvenimui. Todėl ir šių asmenų teisė į privatų gyvenimą yra gana ribota, todėl praktikoje retai pasitaiko atvejai, kuomet ši teisė pažeidžiama ir atsiranda teisė ją ginti baudžiamąja tvarka.
4. BK 167 – 168 str. veikos dalykas pasireiškia, kaip anksčiau neskelbta informacija apie asmens privatų gyvenimą. Šiuo atveju informacija suprantama kaip slaptos, gautos be asmens sutikimo žinios apie asmens privatų gyvenimą. Informacija turi pasižymėti tuo, kad ji anksčiau nebuvo paviėšinta.

5. Informacija turi būti surinkta neteisėtai, nesant nei juridiniam, nei faktiniam pagrindui, išanalizavus teismų praktiką darytina išvada, jog informacijos rinkimas pasireiškia šiomis alternatyviomis veikomis: asmens sekimu, stebėjimu, filmavimu, fotografavimu, įrašų bei dokumentų kopijavimu, šaltinių, kuriuose yra informacijos apie žmogų, rinkimas, studijavimas, sisteminimas asmens pažįstamų, jo giminaičių, bendradarbių apklausa, gaunamų žinių fiksavimas ir kita. Dažniausiai pasitaikantys atvejai yra asmens neteisėtas sekimas, įmontuojant į jo automobilį, mobiliojo ryšio telefoną su įmontuota sekimo programa, viena iš populiariausių ir dažniausiai naudojamų- „Locator“. Siūlytina valstybės institucijoms atkreipti į tai dėmesį ir apriboti šios programinės įrangos pasiekimą ir naudojimą Lietuvos teritorijoje.
6. Informacija turi būti taip paskelbta, kad ji galėtų būti laisvai bet kam prieinama. Ji turi būti paskelbta daugiau nei vienam asmeniui, tai gali būti padaroma per visuomenės informavimo priemones: žiniasklaidą, internetinius tinklapius, siunčiant elektroninius laiškus plačiam adresatų ratui, iškabinant pranešimus, informaciją. Svarbu, kad tokia informacija tampa prieinama asmenims, kurie neturi jokios pagrįstos teisės jos žinoti ir tai leidžia informaciją skleisti kitiems.
7. BK 168 str. nurodyti subjektui būdingi specialieji požymiai, susiję su informacijos gavimo šaltiniu, asmuo informaciją turi sužinoti eidamas tarnybą; atlikdamas laikiną užduotį, darydamas BK 165 – 167 str. numatytas veikas. Šiuo atveju asmuo pasinaudoja savo tarnybine profesine padėtimi, turėdamas asmens pasitikėjimą sužinotą informaciją atskleidžia kitiems ir iš to turi turtinės arba neturtinės naudos sau ar kitiems asmenims.
8. Siūloma įtraukti žalos dydžio kriterijų, kadangi tik tokiu atveju bus galima išvengti atvejų, kai asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už mažareikšmes veikas, tokias kaip savo sutuoktinio korespondencijos perskaitymas ir pan. Įvedus žalos dydžio kriterijų asmuo būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tik įrodžius, jog jis savo veiksmais padarė realią žalą kitam asmeniui.
9. Subjektyvieji abiejų veikų požymiai yra tapatūs, abi nusikalstamos veikos atliekamos tik esant tiesioginiai kaltininko tyčiai, suvokiant savo veiksmus ir norint taip veikti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr. 31 – 1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII – 1968// Valstybės žinios. 2000, Nr. 89 – 2741, redakcija aktuali 2012-01-07// Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. VIII – 1968.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX 785// Valstybės žinios. 2002, Nr. 37 – 13411, redakcija aktuali 2012-01-06// Valstybės žinios. 2011-12-12 Nr. IX – 785.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas// Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-148. Neteko galios Lietuvos Respublikos 2002 m. spalio 29 d. įstatymu Nr. IX – 1162 nuo 2003 m. gegužės 1 d.// Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4970.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, redakcija aktuali 2012-01-10// Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. VIII-1864.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743// Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340, redakcija aktuali 2012-01-10// Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. IX-74377.
7. Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimų kodeksas// Valstybės Žinios. 1985, Nr. 1-1, redakcija aktuali 2012-11-15// Valstybės žinios, 2012-11-06, Nr. 1-1.
8. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2007-12-07, Nr.(2007/C 303/01).
9. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 1995, nr. 40-987.
10. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.
11. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija// Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, Mintis, 1993.
12. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas// Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

13. Lietuvos Respublikos asmens duomenų tvarkomų vykdant policijos ir teisminį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, teisinės apsaugos įstatymas// Valstybės žinios, 2011 m. balandžio 21 d. Nr. XI-1336.
14. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas Nr. I-1374// Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479.
15. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas// Valstybės žinios, 1996, nr. 102-2317.
16. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas, Nr. IX-965// Valstybės žinios. Nr. 65-2633. Aktuali redakcija 2011 05 28.
17. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, Nr. VIII-1316// Valstybės žinios Nr. 66-2130. Aktuali redakcija 2002 04 23.
18. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 2008-11-15 redakcija// Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.
19. Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro įsakymas dėl rekomendacijų dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo patvirtinimo, Nr. I-88, 2004 11 24.

Specialioji literatūra:

20. Ažubalytė R. ir kt. Specifinės baudžiamojo proceso rūšys// 2011, Vilnius, MRU. P. 192.
21. Baudžiamojo kodekso komentaras, I dalis// VĮ Registrų centras. Vilnius. 2009. p. 237, 240.
22. Belevičius L., Jurka R. Proceso veiksmų atlikimo garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis galimybės// Jurisprudencija, 2007, 10(100), 75-83.
23. Berger Vincent. Europos žmogaus teisių tesimo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997.
24. Birmontienė T. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvis teisės universitetas, 2001.
25. Bundesverfassungsgericht (BV erfG), Dec. 15, 1999, 101 BV erfG361.
26. Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos 1998 m. birželio 26 d. rezoliucija „Right to privacy“, Nr. 1165 (1998).
27. Fedosiukas O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*) teorija ir realybė// Jurisprudencija, 2012, 19(2), 715-738.
28. Fedosiukas O. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui (BK XXIV skyrius: 165-168 str.), paskaitų konspektas.
29. Goda G. ir kt.. Žmogaus teisės ir laisvės. Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimo leidykla. 1995.
30. Henry Campbell Black M. A. Black's law dictionary. Šeštas leidimas. St. Paul, Minn., 1990. P.1229 // Iš Gečaitė V. Viešojo intereso samprata civiliniame procese // Justitia. 2006, Nr. 2 (60). P.63.
31. Jarašiūnas E. Teisė į informaciją. Piliėtis ir valstybės įstaigos// Asmens konstitucinės teisės Lietuvoje. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1996.

32. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004.
33. Jovaiša K. Informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai, teisės problemos, 2004/2 (44).
34. Jovaišas K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas// Teisės problemos. 2005. Nr. 2 (48).
35. Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. Teisės problemos, 2007/2(56).
36. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras 1 dalis. Vilnius, teisės institutas. 2000.
37. Ligeikaitė L. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos// Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), 48-58.
38. Lorenzo Zucca. Constitutional dilemmas: conflicts of fundamental legal rights in Europe and the USA. – Oxford, New York: Oxford university press, 2007. P.100.
39. Meškauskaitė L. *Žiniasklaidos teisė*, (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), p. 24-27.
40. Mikelėnas V. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Justitia, 2001, p. 62-63.
41. Panomariovas A. Viešai neskelbiama informacija - paslaptis kaip socialinis teisinis reiškinys// Jurisprudencija, 2002, t. 32(24), p. 84.
42. Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 158.
43. Piesliakas V., Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai, 2009 Justitia, Vilnius, p. 376.
44. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
45. Piesliakas V. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys// Jurisprudencija 2007 8(98), 7-12.
46. Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 91.
47. Švedas G. Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos// Teisės problemos. 1997. Nr. 3.
48. Šindeikis A. „Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika?“// Jurisprudencija 2012, 2(12), p. 137.
49. Vadapalas V. Individas ir Tarptautinė teisė// Vilenas Vadapalas. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006. p. 281.
50. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Phare dvynių projektas „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“, Vilnius, 2005.

51. Žiobienė E. Privatumo teisės doktrinas kaita JAV// Jurisprudencija, 2002, T. 32(24), p. 33.
52. Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai// Jurisprudencija, 2002, T. 30 (22).

Internetiniai šaltiniai:

53. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos pareiškimas „Dėl asmens privatumo gerbimo“, [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2013-01-13] <http://www.rtk.lt/lt/naujienos/pranesimai_spaudai/lrtk_prieme_pareiskima_del_asmens_privatumo_gerbimo>.
54. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, [interaktyvus] 2005 [žiūrėta 2013-01-29] <<http://www.lrvs.lt/txt/ryisiaisuvisuomene/istatymai/2.pdf>>.
55. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas leidimas [interaktyvus]. Vilnius, 2006 [žiūrėta 2013-09-18, 2013-02-28] <<http://dz.lki.lt>>.
56. Paieškos sistema Wikipedia, informacijos apibrėžimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-11] <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Informacija>>.
57. Paieškos sistema Wikipedia, profesinė veikla apibrėžimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-01-29] <http://lt.wikipedia.org/wiki/Profesinė_veikla>.
58. Alabamos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-01-15] <<http://legislature.state.al.us/CodeofAlabama/1975/148207.htm>> .

Disertacijos ir baigiamieji darbai:

59. Dzimidienė D. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamasis teisinis vertinimas. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius, 2012.
60. Panomariovas A. Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese, daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius, 2001.

Teismų praktika:

61. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 str. 1 d. (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2003 m. kovo 24 d., byla Nr. 3/01.
62. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 str. ir 14 str. 3 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, 2002 m. spalio 23 d.
63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.

Kasacinės instancijos nutartys:

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-557/2012.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2013 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-13/2013.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2008 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-141/2008.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2007 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2007.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-639/2010.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-458/2009.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59/2013.

Apeliacinės instancijos teismų sprendimai:

72. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-946-113/2011.
73. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-64/2010.
74. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2008 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-214-106/2008.
75. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-52-107/2012.

Pirmos instancijos teismų sprendimai:

76. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-49-81/2013.
77. Ukmergės rajono apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-244-627/2012.

78. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-346-369/2008.
79. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-348-564/2012.
80. Tauragės rajono apylinkės teismo 2011 m. rugsėjo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. PK-247-760/2011.
81. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nuosprendis Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. balandžio 14 d. baudžiamojoje byloje Nr. 1-373-365/2009.
82. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 19 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-1248-659/2010.

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai:

83. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. liepos 8 d. sprendimas byloje Lingens v. Austria, Nr. 9815/82.
84. Europos žmogaus teisių teismo sprendimai. I dalis. Europos Tarybos informacijos centras, Vilnius, 2000.
85. Europos žmogaus teisių teismo 1997 m. liepos 25 d. sprendimas byloje Halford v. the United Kingdom (Nr. 20605/92).
86. Europos žmogaus teisių teismo sprendimai. II dalis. Europos Tarybos informacijos centras, Vilnius, 2000.

SANTRAUKA

Šiame technologijų amžiuje vis sunkiau užtikrinti savo privataus gyvenimo apsaugą. Susiduriama su atvejais, kuomet asmeninė informacija yra paviešinama be asmens sutikimo, žinios. Todėl kiekvienos valstybės pareiga užtikrinti, kad ši pažeista teisė būtų tinkamai apginta. Šio darbo tema ir yra baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, atskleidimą ar panaudojimą.

Pirmoje darbo dalyje aptariamas asmens privataus gyvenimo sąvoką, išskiriamas viešojo asmens privatus gyvenimo samprata. Analizuojamas asmens privataus gyvenimo neliečiamumas, jo įtvirtinimas nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu. Bei atvejai, kuomet ši teisė gali būti varžoma.

Antroje darbo dalyje aptariama nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu informacijos rinkimu apie asmens privatų gyvenimą. Analizuojami veikos objektyvieji ir subjektyvieji požymiai remiantis formuojama Lietuvos teismų praktika.

Paskutinėje darbo dalyje aptariama baudžiamosios atsakomybės kilimo pagrindai, kuomet neteisėtai surinkta informacija apie asmens privatų gyvenimą yra atskleidžiama neapibrėžtam asmenų ratui, panaudojama savo ar kitų asmenų naudai.

SUMMARY

In the modern times of technological achievements it becomes more complicated to ensure protection of one's private life. There are many cases when personal information is spread without the consent of the person concerned or that person being aware of that spreading. Therefore, every state is obliged to ensure that this right is properly protected. This thesis discusses criminal liability for unlawful collection, disclosure or use of information about person's private life.

The first part of the thesis presents the concept of private life and defines the conception of private life of a public person. In addition, it analyses immunity of person's private life, discusses how it is regulated at the national and international level and discusses cases when this right might be restricted.

The second part of the thesis discusses the concept of criminal offence in relation to the unlawful collection of information about person's private life. Also, on the basis of the Lithuanian case law, objective and subjective attributes of the offence are analysed.

The final part of the thesis presents brief description of the grounds for criminal liability, when information about person's private life that has been collected unlawfully is spread to the undefined number of persons, or used for the benefit of the disclosing person or others.

